

KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA TÜRK ve İNGİLİZ MİLLETLERARASI TAHKİM KURALLARI TURKISH AND ENGLISH INTERNATIONAL ARBITRATION RULES IN COMPARATIVE LAW

Ar. Gör. Dr. Nihat Şenol UZUN

Yalova Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı,
nihat.uzun@yalova.edu.tr

Yalova / Türkiye

ORCID: 0000-0001-9747-1922

ÖZET

Küreselleşen dünyada ticaret büyük bütçelerle, teknolojik imkânlarla ve hızla yapılmaktadır. Multidisipliner ve çok uluslu hale gelen hukuki uyuşmazlıklar da bu gelişmelere ayak uyduracak çözüm gereksinimlerini beraberinde getirmektedir. Tacirler arasındaki hukuki uyuşmazlıklar karmaşık ve çok uluslu hale gelmektedir. Çözüm yöntemlerinin başında ise milletlerarası ticari tahkim gelmektedir. Milletlerarası ticari tahkimle ilgili olarak Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) tarafından hazırlanan Model Kanun başta olmak üzere çözüm yöntemleri geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamdaki uluslararası düzenlemelerden bir diğeri ise Türkiye'nin de taraf olduğu (Akıncı, 2007, s. 45) Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine ilişkin New York Konvansiyonu'dur. Milletlerarası ticari tahkimle alakalı model kanunları, konvansiyonları ve yasaları uygulayan organizasyonlar ve merkezler, sağladıkları etkili ve hızlı çözümlerle dış ticarete dair oluşturdukları güven ortamı ile dış ticaret zemininin iyileştirilmesine önemli katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada Anglo-Sakson hukuk sistemini benimsemiş olan İngiltere ile Kıta Avrupası hukuk sistemini benimsemiş olan Türkiye arasında milletlerarası ticari tahkim için yürürlüğe konulan hukuk düzenlemelerini temel kuralları itibarıyla karşılaştırmak suretiyle akademik yorumlara farklı bakış açılarıyla katkı sağlamaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Hukuk, Uluslararası Ticaret, Milletlerarası Tahkim, Uluslararası Ticaret, Türkiye, İngiltere

ABSTRACT

In the globalising world, trade is now carried out with large budgets, technological facilities and speed. In parallel with these developments, legal disputes between merchants are becoming complex and multinational. International commercial arbitration is one of the leading solution methods. With regard to international commercial arbitration, solution methods have been tried to be developed, especially the Model Law published by the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). One of the international regulations within this scope is the New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, to which Turkey is also a party (Akıncı, 2007, s. 45).

Organisations and centres that implement model laws, conventions and codes on international commercial arbitration make an important contribution to the improvement of the foreign trade ground with the legal assurance they provide for foreign trade through effective and fast solutions. This study aims to contribute to academic interpretations in terms of their basic rules, by comparing the legal regulations in force for international commercial arbitration between the United Kingdom, which has adopted the Anglo-Saxon legal system, and Turkey, which has adopted the Continental European legal system.

Keywords: Comparative Law, International Trade, International Arbitration, International Trade, Türkiye, England

I. Milletlerarası Tahkimle İlgili Temel Yasal Düzenlemeler

A- Türkiye

4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu 05.07.2001 tarihli resmi gazetede yayımlanarak yürürlük kazanmıştır. Bu tarihe kadar Türkiye’de milletlerarası tahkimi geniş anlamda düzenleyen yasal düzenlemeler bulunmamaktaydı (Kalpsüz, 2010, s. 5). 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu iç hukukla bağlantılı tahkimi düzenlediği için kapsayıcılık noktasında oldukça yetersizdi. Bu konudaki yetersizlikler özellikle de Anayasa Mahkemesi’nin “Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarla ilgili tahkim yoluna gidilemeyeceği” yönündeki kararı (1998) ile daha da belirgin hale gelmiştir. Zira yatırımcı şirketlerin Türkiye’deki yerel yargının milli menfaatleri göz önüne alarak objektif olmayan kararlar alabileceğinden çekinmesi sebebiyle, Türk hükümetleri Türkiye’de otoyol, baraj ve köprü gibi yatırımlar özelinde yabancı şirketlerin ilgisini çekmekte oldukça zorlanmaktaydı (Karazincir, 2012, s. 15). Bu durum karşısında genel olarak kamu ihale sözleşmelerine dayanak oluşturması amacına hizmet etmek üzere yapılan 4446 Sayılı Anayasa değişikliği (1999) ile Anayasa’nın 125. maddesine “*Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yolu ile çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.*” hükmü ilave edilmiştir.

Türkiye, bahsi geçen Anayasal düzenlemenin evvelinde de Anayasa m. 90/5 hükmü kapsamında milletlerarası ticari tahkime dair bazı uluslararası sözleşmelerin tarafı haline gelmiştir (Özcan, 2020, s. 996). Bunlardan biri milletlerarası ticari tahkime ilişkin esasları belirleyen 21 Nisan 1961 tarihli Avrupa (Cenevre) Sözleşmesi iken bir diğeri ise Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine ilişkin 10 Haziran 1958 tarihli New York Konvansiyonu’dur. Milletlerarası ticari tahkimin düzenlenmesinde her ne kadar Anayasa değişikliğine gidilmiş ve uluslararası sözleşmelere taraf olunmuşsa da mevcut yasalara bakıldığında Türkiye’de bu alanı kapsayıcı bir şekilde düzenleyen bir kanuna ihtiyaç bulunmaktaydı.

Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK) ile ilgili çalışmalara 1997’de Banka ve Ticaret Araştırma Enstitüsü nezdinde başlanmış ve UNCITRAL Model Kanunu ile İsviçre Devletler Özel Hukuku Kanunu’nun uluslararası tahkimle ilgili kısımlarından esinlenilmiştir (Ekşi, 2003, s. 299-300; Azizov, 2004, s. 75). Bu doğrultuda 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu 21.06.2001 tarihinde TBMM’de kabul edilmiş ve 05.07.2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Böylece Türkiye’de iç tahkimi düzenleyen 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu yanında Türkiye, yabancılık unsuru taşıyan milletlerarası ticari uyuşmazlıkları düzenleyen modern bir kanuna sahip olmuştur.

MTK, milletlerarası tahkime ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla oluşturulmuştur (m. 1/1). MTK, yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde MTK’nın amaç ve kapsamı yanı sıra tahkimde görevli ve yetkili mahkemeler, ikinci bölümde tahkim anlaşması, üçüncü bölümde hakemler, dördüncü bölümde yargılama usul ve esasları, beşinci bölümde hakem kararlarına karşı kanun yolu ile kararların icra edilmesi, altıncı bölümde tahkim giderleri ve yedinci bölümde MTK’nın yürürlüğü ile bu kanunla yürürlükten kaldırılan bazı hükümler düzenlenmiştir (Tanrıbilir ve Şit, 2002, s. 827).

Uluslararası ticarete ve finansa devletlerin ticari uyumsuzlukları kendi ülkelerindeki şeffaf, tarafsız ve güvenilir tahkim merkezlerinde çözüme ulaştırma çabalarında ciddi bir rekabet bulunmaktadır (Akıncı, 2013, s. 79). Bu sürecin bir parçası olarak MTK'nın yanı sıra tahkim merkezleri oluşturma noktasında adımlar atılmıştır. İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) 6570 Sayılı Kanun'la kurulmuştur. Anılan Kanun'un 1'inci maddesinde ifade edildiği üzere ISTAC, yabancılık unsuru taşıyanları da içerecek şekilde hukuk uyumsuzluklarının tahkim ya da uyumsuzluk çözüm yöntemleriyle sonuca bağlanması için kurulmuştur. ISTAC, yerli ve yabancı ticari aktörlerin kendi aralarındaki hukuk uyumsuzluklarını gerek tahkim gerekse arabuluculuk yöntemiyle çözen bağımsız bir kuruluş olarak görev yapmaktadır. ISTAC Kuralları MTO kararları ile de uyum içerisinde olduğu için uluslararası ticarete ilişkin yeknesak uygulamalar da sağlanmış olmaktadır (Bacanlı, 2017, s. 109). ISTAC aynı zamanda İstanbul'un uluslararası finansa bir cazibe merkezi konumuna getirilmesi hedefine yönelik önemli bir adım teşkil etmektedir (Ergüder, 2016, s. 21).

B- İngiltere

Genel olarak bakıldığında, Anglosakson hukuk sistemine tabi olan İngiltere'de hukuk örf-adet kurallarına, mahkeme kararlarına (içtihatlar) ve dağılmış halde bulunan kanunlara dayanır. Mahkemelerin vermiş oldukları kararlar, diğer mahkemeler için hukuk kaynağı haline gelebilir ve uygulanabilir. Bu nedenle bu hukuk sistemine Case Law (örnek olaylara dayanan hukuk) da denir. Bu çerçevede kıta Avrupa'sı hukuk sisteminden pek çok yönden farklı olan bu hukuk sisteminde hukukun hâkimler eliyle yaratılması söz konusu olmaktadır.

İngiltere'de modern anlamda tek başına bir kanun niteliğinde olan İngiliz Tahkim Kanunu (English Arbitration Act 1996 Chapter 23 – EAA) İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'yı kapsayacak şekilde 31 Ocak 1997'de yürürlüğe girmiştir. İngiliz Tahkim Kanunu, tüm hususları kapsayıcı bir kanun olmadığından hala Common Law prensiplerine göre yorumlanmaktadır. Bu nedenle Case Law, EAA hükümlerinin yorumlanması ve somut olaylara uygulanması noktasında önemli bir yer tutmaktadır (Mistelis, 2010, s. 109). İngiltere'de ki Case Law geleneklerine dayanan bir düzenleme haline gelen EAA'nın hazırlanmasında UNCITRAL Model Kanun'dan büyük ölçüde yararlanılmıştır. İngiltere de Türkiye gibi Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine ilişkin New York Konvansiyonu'na 23 Aralık 1975 tarihi itibarıyla taraf olmuştur.

İngiltere, gerek ad hoc (taraf seçimi hakem ve kurallar) gerekse de kurumsal tahkim (tahkim merkezlerine başvuru) anlamında dünyanın en çok tercih edilen ülkelerinden biridir. Örneğin Londra Milletlerarası Tahkim Mahkemesi (The London Court of International Arbitration) dünyanın en yoğun tahkim merkezlerinden birisidir (Schaefer, 1998, s. 10; Karademir, 2012, s. 90; Köksal, 2012, s. 204-205). Bu mahkeme aynı zamanda milletlerarası ticari tahkim noktasında piyasa lideri konumuna sahip olmaktadır; nitekim Paris merkezli International Chamber of Commerce (ICC), The American Arbitration Association (AAA) ve diğer geleneksel tahkim merkezlerinden olan Viyana, Stockholm ve Zürih'e nazaran daha fazla tercih edilmektedir (Schaefer, 1998, s. 10). Deniz ticareti açısından, London Maritime Arbitrators Association (LMAA) da bunlardan bir diğeridir.

II. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Uygulama Alanı

A- Türkiye

MTK m. 1/2'ye göre; *"Bu kanun yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyumsuzluklar hakkında uygulanır."* Bu fıkradan anlaşılmaktadır ki, MTK'nın bir hukuki uyumsuzluğa uygulanabilmesi için şu üç koşulun bir araya gelmesi gerekmektedir: (1) yabancılık unsuru, (2) alternatif şartlardan birinin bulunması ve (3) kanunun uygulanmasına engel herhangi bir hal bulunmaması (Tanrıbilir ve Şit, 2002, s. 828; Taşpolat Tuğsavul, 2014, s. 2063-2064).

1- “Yabancılık unsuru” taşıyan bir uyuşmazlığın bulunması

Bir uyuşmazlığın ne gibi durumlarda yabancılık unsuru taşıdığı ve bu nedenle milletlerarası nitelik kazandığı MTK'nın ikinci maddesinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır (Aynı yönde: Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, 2016).¹ Nitekim yabancılık unsurunun yanlış tespit edilmesi hem Yargıtay'ın bozma kararı vermesine hem de kararı veren yerel mahkeme hâkiminin hukuki sorumluluğuna yol açabilecektir (Aygün, 2014, s. 1056).

a) Tarafların bulunduğu yere göre yabancılık unsurunun belirlenmesi

MTK m. 2/1'e göre; “*Tahkim anlaşmasının taraflarının yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin ayrı devletlerde bulunması*” durumunda uyuşmazlık, yabancılık unsuru taşıyor olacaktır. Bu kapsamda söz konusu yerler, farklı devletlerde ise bu tahkim anlaşması MTK kapsamında olacaktır (Tanrıbilir ve Şit, 2002, s. 828).

MTK m. 2/2'ye göre ise, “*uyuşmazlığın taraflarının buldukları yerlerin tahkim yerinden veya asıl sözleşmeden doğan yükümlülüklerin önemli bir bölümünün ifa edileceği yerden veya uyuşmazlık konusunun en çok bağlantılı olduğu yerden başka bir devlette bulunması*” halinde de yine yabancılık unsuru koşulu sağlanmış olacaktır. Unutulmamalıdır ki buradaki tahkim yeri kavramını TMK m. 9'a göre değerlendirmek gerekecektir. Buna göre, tahkim yeri, tahkim anlaşmasında açıkça kararlaştırılabileceği gibi, bu anlaşma gerekçe gösterilerek hakem veya hakem kurulu tarafından da tespit edilebilecektir.

b) Yabancı sermaye veya yabancı kredi/güvence getirilmiş olması

MTK'da milletlerarası tahkimde yabancılık unsurunu belirlemek üzere yabancı sermaye getirilmiş olması (4505 Sayılı Kanun) kıstasına da yer verilmiştir. MTK m. 2/3'e göre; “*Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşmeye taraf olan şirket ortaklarından en az birinin yabancı sermayeyi teşvik mevzuatına göre yabancı sermaye getirmiş olması veya bu sözleşmenin uygulanabilmesi için yurt dışından sermaye sağlanması amacıyla kredi ve/veya güvence sözleşmeleri yapılmasının gerekli olması*” halinde de yine MTK'ya göre yabancılık unsuru koşulu sağlanmış olacaktır.

c) Uyuşmazlık konusuna göre yabancılık unsurunun belirlenmesi

MTK m. 2/4'e göre, tahkim anlaşmasına dayanak olan asıl sözleşme veya hukuki ilişkinin bir ülkeden diğer ülkeye sermaye veya mal geçişini sağlaması halinde de yabancılık unsuru koşulu sağlanmış olacaktır. Örneğin, yabancılık unsuru taşıyan iş sözleşmelerine uygulanacak hukuk bakımından MÖHUK m. 27'ye göre, işçinin işyeri hukukunun emredici hükümleri saklı kalmak üzere tarafların seçtikleri hukuk, bu da yoksa işçinin mutlak işyeri hukuku uygulanacaktır (Tarman, 2010, s. 521-550). Yabancılık unsuru bulunan miras paylaşım sözleşmelerinin esasına uygulanacak olan hukuk ise MÖHUK m. 20'ye göre, müteveffanın milli hukukudur (Dülger, 2024, s. 631-670).

2- Alternatif şartlardan birinin bulunması

MTK m. 1/2'ye göre, “*Bu Kanun, yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanır.*” MTK'da tahkim yeri ifadesi, 9. ve 10. maddelerde de geçmektedir. 9. madde hükmüne göre “*Tahkim yeri, taraflarca veya onların seçtiği bir tahkim kurumunca serbestçe kararlaştırılır. Bu konuda bir anlaşma yoksa tahkim yeri, hakem veya hakem kurulunca olayın özelliklerine göre belirlenir.*” MTK m. 14 A/3 hükmüne göre ise, hakem kararlarında tahkim yerinin de belirtilmesi gerekmektedir.

¹ (Yargıtay 13 HD, 18154/22116, 28.11.2016) “21.6.2001 tarihinde, 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK) kabul edilmiş ve 5.7.2001 tarihinde de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Tahkim usulüne uygulanacak kuralları düzenleyen söz konusu kanunun, “amaç ve kapsam” başlıklı 1. maddesi gereğince, yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya anılan kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklarda, MTK'nun uygulanması zorunlu olup, kanunun 5. ve 6. maddelerinde belirtilen hallerde tahkim yerinin Türkiye dışında belirlendiği durumlarda da MTK'nun uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.”

Tüm bunlardan çıkan sonuca göre, MTK'nın somut olaya uygulanması açısından tahkim yerinin Türkiye'de bulunması mutlak bir kural değildir. Nitekim tahkim yerinin Türkiye haricinde bir başka ülke olması halinde de Türkiye'de açılan davada tahkim itirazında bulunulması (Özcan, 2020, s. 999-1000; Baytaroglu, 2022, s. 186-196)² (MTK m. 5) ve Türk mahkemelerinde ihtiyati tedbir ya da ihtiyati haciz istenilmesi (MTK m. 6) mümkündür (Tanrıbilir ve Şit, 2002, s. 831; Aydın, 2019, s. 38; Seviğ, 2011, s. 745; Kalafatoğlu, 2018, s. 6-12; Ekşi, 2013, s. 174-177; Şanlı, 2024, s. 630-649; Karaoğlu, 2016, s. 55-63).

3- Olumsuz şartlar

MÖHUK m. 1 ve Anayasa m. 90'da da ifade edildiği üzere, MTK m. 1'e göre, aşağıdaki hallerden birinin mevcudiyeti halinde MTK uygulanamayacaktır.

- Türkiye'deki gayrimenkuller üzerindeki aynı haklara dair uyuşmazlıklar hakkında,³
- Tarafların iradelerine tabi olmayan uyuşmazlıklar hakkında (Erdoğan, 2020, s. 219-244)⁴
- Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaların varlığı halleri noktasındaki istisnai hallerde (Erdem, 2024, s. 756-806).⁵

B- İngiltere

EAA hükümleri doğrultusunda kanunun uygulama alanı “*Scope of Application*” başlığı altında ikinci maddede düzenlenmiştir. Ayrıca ifade etmek gerekmektedir ki EAA hem iç tahkimi hem de milletlerarası tahkimi kapsamaktadır ve bu düzenlemeler tahkim yeri temel alınarak yapılmıştır (Andrews, 2008, s. 256). EAA, 17 Haziran 1996 tarihli olup EAA'nın az sayıda istisna haricinde (iç tahkimle alakalı m. 88 ve 86), tahkim anlaşma veya kaydının bulunduğu esas sözleşmenin tarihi dikkate alınmaksızın, 31 Ocak 1997 tarihinde ya da sonrasında başlayan bütün tahkim usullerine uygulanacağı hüküm altına alınmıştır (EAA m. 84). Bu nedenle, bu tarihten önce başlamış olan tahkim yargılamalarına önceki yasal düzenlemelerdeki ilgili hükümlerin uygulanması gerekecektir (Erten, 2009, s. 545; Şanlı, 2003, s. 687-712).

² (Yargıtay HGK, 15-855/129, 15.2.2022) “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 413. maddesine göre tahkim sözleşmesinin konusunu oluşturan bir uyuşmazlığın çözümü için mahkemede dava açılmışsa, karşı taraf tahkim ilk itirazında bulunabilir. Bu durumda tahkim sözleşmesi hükümsüz, tesirsiz veya uygulanması imkânsız değil ise mahkeme tahkim itirazını kabul eder ve davayı usulden reddeder. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 117/1. maddesi gereğince ilk itirazlar arasında sayılan tahkim itirazı cevap dilekçesinde ileri sürülmek zorundadır, aksi hâlde dinlenemez... Cevap dilekçesinde tahkim itirazı ileri sürülmemiş ise, süre dolmamış olsa bile ek dilekçe verilerek tahkim itirazı ileri sürülemez. ...Kanun'da ilk itirazların cevap dilekçesinde ileri sürülmesi zorunlu tutulmuş, ancak cevap süresinin uzatılması hâlinde uzatılan bu süre içinde ileri sürülebilmesine herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. HMK'nın 117/2. maddesine göre ilk itiraz olan tahkim itirazı, dava şartlarından sonra incelenir. Tahkim itirazı, ön sorunlar gibi incelenir ve karara bağlanır (HMK m. 117/3).*”

³ (Yargıtay 6 HD, 3529/4699, 12.10.2022) “*Bu Kanun, Türkiye'de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradelerine tâbi olmayan uyuşmazlıklarda uygulanmaz.*”

⁴ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun 2/4, 13.4.2018 kararında ifade edildiği üzere; “*...tahkimin, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri haklarla ilgili olarak doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların mahkemeler yerine hakemler eli ile çözümlenmesi konusundaki anlaşmaları ve bu çerçevede yapılan yargılama sonucunda uyuşmazlığın kesin ve bağlayıcı biçimde çözümlenmesi olarak tanımlandığı görülmektedir.*” ifadesiyle bu husus vurgulanmaktadır.

⁵ (Yargıtay HGK, 13-568/47, 8.2.2012) “*Bozmanın nedeni hem taraflar arasındaki sözleşmenin, hem de davacıların kendi aralarında yaptıkları sözleşmenin kamu düzenini doğrudan ilgilendiren vergi mevzuatı bakımından aykırı hükümler oluşturup oluşturmadığının araştırılmasıdır. Türkiyenin de taraf olduğu Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki 1958 tarihli Newyork sözleşmesinin V/2b maddesine göre yabancı hakem kararının Türkiye'de tanınması ve tenfizi için bu yabancı hakem kararının Türk kamu düzenine aykırı olmaması gerekir. Yine 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanununun 54/c maddesine göre de tenfizi istenen hükmün kamu düzenine açık aykırılık taşımaması gerekmektedir. Tenfizi istenen yabancı hakem kararının kamu düzenine aykırılığından bahsedilebilmesi için kararın hüküm fıkrasının kamu düzenine aykırı olması gerekir.*”

EAA m. 2'ye göre, EAA'nın milletlerarası ticari tahkime uygulanacağı ifade edilen (m. 1-84) birinci kısım hükümleri, tahkim yerinin İngiltere, Galler veya Kuzey İrlanda olduğu durumlarda uygulanacaktır (Erten, 2009, s. 546). Tahkim yeri ise EAA m. 3'te düzenlenmiştir. Bu hükme göre tahkim yerinden anlaşılması gereken yargı yeridir ve bu hükme göre tahkim yeri tahkim sözleşmesinde taraflarca veya taraflarca yetkilendirilmeleri halinde hakem(ler) tarafından bağımsız bir şekilde belirlenir (Balkar, 2016, s. 63-66). Eğer tahkim yeri bu şekilde açıkça taraflar veya yetkilendirmeleriyle hakem(ler) tarafından belirlenmediyse tahkim yeri tarafların yapmış oldukları anlaşma ve uyuşmazlıkla diğer bağlantılı durumlara göre belirlenecektir. Diğer bağlantılı durum MTK m. 9/1'de ifade edilen *"olayın özelliklerine göre"* ifadesiyle paralellik arz etmektedir. Örneğin, hukuki uyuşmazlıkla ilgili işlemlerin en yoğun şekilde gerçekleştirdiği yer hukuku bu şekilde değerlendirilebilir.

EAA m. 2/2 hükmüne göre m. 9 (yargısal işlemlerin yapıldığı yer), m. 11 (deniz hukukuna dair işlemlerin yapıldığı yerde güvenlik alıkoymalarının yapılması) ve m. 66 (tahkim kararının uygulanması) hakkındaki hükümler; tahkim yeri İngiltere (Galler veya Kuzey İrlanda) dışında olsa veya herhangi bir tahkim yeri belirlenmemiş olsa dahi bu Kanun kapsamında uygulama alanı bulacaktır. Aynı şekilde, EAA m. 2/3'e göre de, yukarıdaki şekilde, m. 43 (tanıkların korunması) ve m. 44 (tahkim sürecini desteklemeye yönelik mahkemelerin alabilecekleri kararlar) da bu Kanun kapsamında uygulanır. Yine, EAA m. 2/4'e göre yukarıda geçen fıkralar kapsamında yer almasa bile, eğer tahkim yeri belirlenmemişse veya söz konusu yargılama İngiltere'yi (Galler veya Kuzey İrlanda) yakından ilgilendiriyor ve bu nedenle hakem(ler) bu hükümlerin uygulanmasını uygun buluyorlar ise iş bu EAA hükümlerini tahkim sözleşmesi kapsamında uyuşmazlığa uygulayabileceklerdir. Son olarak, EAA m. 2/5'e göre, eğer söz konusu tahkim anlaşmasında İngiltere (Galler veya Kuzey İrlanda) açıkça tahkim yeri olarak gösterilmemiş olsa bile m. 7 (tahkim anlaşmasının bağımsızlığı) ve m. 8 (tahkimin taraflarından birinin vefatı) hükümleri söz konusu tahkim anlaşması kapsamında halen uygulanır. Bu son fıkranın amacı, her halükarda tarafların uyuşmazlıklarını tahkim mahkemesine taşıyabilmesinin güvence altına alınmasıdır (Harris, 2008, s. 37).

III. Tahkim Anlaşması

A- Türkiye

Bir uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözülebilmesi için taraflar arasında ilgili uyuşmazlığa ilişkin bir tahkim sözleşmesinin bulunması gerekir. Uyuşmazlığın tamamı için olabileceği gibi bir kısmı için de tahkim anlaşmasının yapılması mümkündür (Lokmanoğlu, 2020, s. 366). MTK m. 4'te tahkim anlaşması tanımlanmaktadır. Bu hükme göre; *"Tahkim anlaşması, tarafların, sözleşmeden kaynaklınsın veya kaynaklanmasın aralarında mevcut bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tümünün veya bazılarının tahkim yoluyla çözülmesi konusunda yaptıkları anlaşmadır."* Burada yer alan *"mevcut bir hukuki ilişkiden"* ifadesi yanlış anlaşılmalıdır, zira tahkim yoluyla çözülecek uyuşmazlıkların tahkim anlaşmasının yapıldığı sırada mevcut bulunmasına gerek yoktur. Söz konusu hukuki ilişkinin ileride doğmasının muhtemel olması ve tahkim anlaşması yapıldığı esnada teşhisine imkân verecek seviyede belirlenebilir olması yeterlidir (Kalpsüz, 2010, s. 1029). Bunun yanı sıra MTK m. 4/1'e göre, tahkim anlaşması müstakil bir sözleşme ile yapılabileceği gibi asıl sözleşmeye konan bir tahkim şartı şeklinde de yapılabilmektedir (Aynı yönde Cenevre Sözleşmesi m. 1-2/a).

MTK m. 4 ve HMK m. 412 gereğince tahkim sözleşmesi yazılı şekilde yapılmak zorundadır (Kenar, 2016, s. 187; Esen, 2008, s. 67; Dülger, 2022a, s. 346-358; Ekşi, 2024, s. 317). Tahkime ilişkin anlaşma ilgili sözleşmede bir madde olarak yer alabileceği gibi ayrı bir sözleşme şeklinde de yapılabilecektir (Yılmazsoy, 2020, s. 422). Tahkim sözleşmesinde aranacak olan şekil şartı, yalnızca tahkim sözleşmesinin varlığının ispatı için gereklidir.

Bu yüzden taraflar arasında yazılı bir tahkim anlaşması söz konusu olmasa bile tahkimle ilgili dava dilekçesinde yazılı bir tahkim anlaşması bulunduğu iddiasına cevap dilekçesinde itiraz edilmediği takdirde de yazılı bir tahkim anlaşmasının yapılmış olduğunun kabulü gerekecektir (Karazincir, 2012, s. 30; Dündar, 2008, s. 27; Eker, 2020, s. 104; Eyuboğlu, 2017, s. 233). Bunun yanı sıra, MTK m. 4/2'ye göre; *“Yazılı şekil şartının yerine getirilmiş sayılması için, tahkim anlaşmasının taraflarca imzalanmış yazılı bir belgeye veya taraflar arasında teati edilen mektup, telgraf, telek, faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması... gerekir.”* (Ortakaya, 2018, s. 57-59).⁶ Buna E-imza (Elektronik İmza Kanunu, 2004) dâhildir (Özcan, 2020, s. 996). Zira Yargıtay'ın da belirttiği üzere; *“Tahkim sözleşmesinde tahkim iradesi açık, kesin ve hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek derecede ortaya konulmalıdır. Uyuşmazlığın genel yol olan devlet yargılamasının dışına çıkarılarak taraf iradeleri ile tahkimin kapsamına alınması ve hakemde çözüleceğinin kabul edilmesi istisnâî bir durum olduğundan, tahkim sözleşmesinin geçerliliği de açık ve kesin bir tahkim iradesinin varlığını gerektirmektedir.”*⁷ Ayrıca, 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arbuluculuk Kanunu'nun 18A/18 hükmüne göre; *“Özel kanunlarda tahkim veya başka bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoluna başvurma zorunluluğunun olduğu veya tahkim sözleşmesinin bulunduğu hâllerde, dava şartı olarak arbuluculuğa ilişkin hükümler uygulanmaz.”* (Börü, 2023, s. 65-89).

Eğer taraflar, tahkim anlaşmasına uygulanmak üzere Türk hukukunu seçmişlerse, bu tahkim anlaşmasının MTK m. 4 hükümlerine uygun şekilde yapılmış olması gerekmektedir. Ancak MTK m. 4/3'e göre; *“Tahkim anlaşması, tarafların tahkim anlaşmasına uygulanmak üzere seçtiği hukuka veya böyle bir hukuk seçimi yoksa Türk hukukuna uygun olduğu takdirde geçerlidir.”* Bu durum karşısında tahkim anlaşmasının geçerliliği hususu taraflarca farklı bir ülke hukukuna da tabi tutulabilecektir ve bu durumda tahkim anlaşmasına uygulanmak üzere yazılı şekil şartı aranmayan bir ülkenin hukuk sisteminin seçilmiş olması durumunda tahkim anlaşmasının geçerli olabilmesi için yazılı şekil şartı aranmayacaktır (Nomer ve Ekşi, 2008, s. 45).

Son olarak tahkim anlaşmasının asıl sözleşmeden bağımsızlığı hususu üzerinde durmak gerekecektir. MTK m. 4/4'e göre; *“Tahkim anlaşmasına karşı, asıl sözleşmenin geçerli olmadığı veya tahkim anlaşmasının henüz doğmamış olan bir uyuşmazlığa ilişkin olduğu itirazında bulunulamaz.”*⁸ Kanun hükmüne göre, taraflar arasındaki asıl sözleşmenin hangi nedenle geçersiz olduğu önemsizdir. Zira yasa koyucu taraflar arasındaki uyuşmazlığa ilişkin sözleşmeyle tahkim sözleşmesinin hukuk karşısında farklı varlıklar olduğunu var saymıştır (Karazincir, 2012, s. 31; Poyraz, 2021a, s. 61; Can ve Ekin, 2021, s. 170).

⁶ (Yargıtay 11 HD, 7985/4932, 16.6.2022) *“Türkiye Cumhuriyeti ile İngiltere'nin taraf olduğu yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi hakkındaki New York Konvansiyonu hükümlerine göre belirleneceğinden konvansiyonun IV/1. maddesine göre tenfiz talep eden tarafın yabancı hakem kararı ve tahkim anlaşmasının aslını veya usulüne göre onanmış sureti ile tercümelerini dosyaya ibraz ettiği, ...sözü edilen ikinci yolda özellikle telgraf ve telekste olduğu gibi taraflardan birinin veya her ikisinin de imzasının bulunmayabileceği, buradan çıkan sonucun New York Konvansiyonu'nda tahkim anlaşması için belge aranmakla birlikte söz konusu belgede tarafların imzasının bulunması şartının aranmadığı, bu çerçevede tarafların sözleşmelerinde atıf yaptıkları genel işlem şartları veya standart sözleşmeler tahkim klotu içeriyorsa bunlara yapılan atıfla tahkim anlaşmasının yapılmış sayılacağı, asıl sözleşmenin bir parçası haline getirmek amacıyla tahkim şartını içeren bir belgeye yollama yapılması halinde tahkim sözleşmesinin yapılmış sayılacağına 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 4/2. maddesinde de kabul edilmiş olduğu...”*

⁷ (Yargıtay HGK, 15-855/129, 15.2.2022). Aynı yönde bkz. (Yargıtay 13 HD, 2348/10372, 23.10.2019) *“Tahkim şartı veya anlaşmasının geçerli olabilmesi için yanların tahkim iradesini açıkladıkları tahkim şartı ya da sözleşmede tartışma ve karışıklığa neden olmayacak biçimde açık ve kesin olarak belirtmiş olmaları zorunludur.”*

⁸ (Yargıtay 11 HD, 89/5321, 12.9.2019) *“4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 4. maddesinin son fıkrası uyarınca, tahkim anlaşmasına karşı, asıl sözleşmenin geçerli olmadığı veya tahkim anlaşmasının henüz doğmamış olan bir uyuşmazlığa ilişkin olduğu itirazında bulunulamayacak olmasına göre...”*; (İstanbul BAM 13 HD, 2256/1586, T. 14.11.2019) *“...asıl sözleşmenin geçersiz olması tahkim anlaşmasının geçerliliğini etkilemeyecek olup davacının bu yöndeki istinaf talebi yerinde görülmemiştir.”*

B- İngiltere

EAA kapsamında tahkim anlaşmasının tanımı UNCITRAL Model Kanunu'nun 7. maddesine paralel olarak, 6. maddede yapılmıştır. Bu hükme göre mevcut veya gelecekteki (sözleşmeye dayanan veya dayanmayan) uyuşmazlıklar için tahkim yoluna gitmeyi öngören anlaşmaya tahkim anlaşması denilmektedir. Hükümün ikinci fıkrasına göre; tahkim anlaşması, mevcut bir yazılı anlaşmadaki tahkim klozu (şartı) ile olabileceği gibi münferit bir sözleşme ile de yapılabilecektir.

EAA m. 5 gereğince de MTK'da olduğu gibi tahkim anlaşmasının yazılı olması koşulu getirilmiştir. Ayrıca hükme göre, şu üç halde de tahkim anlaşmasının yazılı olarak yapıldığı kabul edilmektedir: (a) Taraflarca imzalanmamış olsa da yazılı bir tahkim anlaşmasının varlığı halinde, (b) tahkim anlaşmasına dair görüşmelerin yazılı hale getirilmiş olması halinde ve (c) bir tahkim anlaşmasının varlığının yazılı delille ispatlanmış olması halinde. Eğer taraflar daha evvel aralarında yapmış oldukları yazılı bir anlaşmayı referans göstermek suretiyle tahkim anlaşması yapmışlar ise bu halde de tahkim anlaşmasının varlığından söz edilebilecektir. Son olarak yine mevcut bir tahkim yargılamasında veya yasal süreçte tarafların bir tahkim anlaşması yapmış olduğu anlaşılabiliriyorsa tahkim anlaşmasının varlığı kabul edilebilecektir.

EAA kapsamında bu hususta son olarak tahkim anlaşmasının bağımsızlığını ifade eden 7. maddeye değinmek yerinde olacaktır. Bu hükme göre taraflar aksini kararlaştırmadıkları sürece tahkim anlaşmasının yazılı olsun veya olmasın bir başka sözleşme içerisinde yer alması taraflarca kararlaştırılmış ise söz konusu sözleşmenin geçersiz olması, mevcut olmaması veya uygulamaya geçmemiş olması nedeniyle; tahkim anlaşmasının da geçersiz olduğu, mevcut olmadığı veya uygulamaya geçmemiş olduğu iddia edilemez (Çatakılı, 2017, s. 79; Erkan, 2013, s. 535-562).⁹ Zira anılan durumlar karşısında tahkim anlaşmasının uyuşmazlığa ilişkin sözleşmeden bağımsız olduğu kabul edilecektir (Harris, 2008, s. 37).

IV. Tahkim Anlaşmasının Esasına Uygulanacak Hukuk

Genel Olarak

Tahkim anlaşmasının esasına uygulanacak olan hukuk, anlaşmanın maddi koşulları itibariyle değil esastan geçerli olup olmadığıyla ilgilidir. Bu durumda tarafların kendilerini bağlayacak bir tahkim anlaşması yapıp yapamayacağı hususu tahkim anlaşmasının esasına uygulanan hukuka göre belirlenecektir (Özel, 2008, s. 79; Yener Keskin, 2017, s. 104). Bu durumda taraf iradelerinin geçerli bir şekilde oluşup oluşmadığı hususu (örneğin, yanlışlık, aldatma, korkutma gibi taraf iradesinin sakatlığına neden olan haller) de tahkim sözleşmesinin esasına uygulanacak hukuka göre belirlenecektir (Uslu, 2021, s. 189). Ayrıca, tahkim sözleşmesinin esasına uygulanacak hukukun her zaman uyuşmazlığa konu esas sözleşmenin tabi olduğu hukuka göre belirlenmek zorunda değildir zira tahkim sözleşmesi esas sözleşmeden bağımsızdır (Özel, 2008, s. 79; Aydemir, 2017, s. 103).

A- Türkiye

Tahkim sözleşmesinin esasına uygulanacak olan hukuk MTK m. 4/3'te düzenlenmiştir. Hükme göre; "*Tahkim anlaşması, tarafların tahkim anlaşmasına uygulanmak üzere seçtiği hukuka veya böyle bir hukuk seçimi yoksa Türk hukukuna uygun olduğu takdirde geçerlidir.*" Hükümden de anlaşılacağı üzere yasa açıkça taraflara tahkim anlaşmasının esasına uygulanacak olan hukuku serbestçe, açıkça veya zımnen belirleme yetkisi tanımıştır (Sönmez ve Karakaya, 2015, s. 215; Tepetaş, 2024, s. 303; Ulusu, 2021, s. 62-65). Aksi halde tamamlayıcı hukuk olarak hükümün ikinci cümlesine göre, tahkim anlaşmasının esastan geçerli olup olmadığı Türk hukukuna göre araştırılacaktır ve belirlenecektir (Işık, 2015, s. 93; Akduman, 2023, s. 22).

⁹ (Fiona Trust & Holding Corp v Privalov, 2007).

B- İngiltere

Tahkim sözleşmesinin esasına uygulanacak olan hukuk EAA m. 6/A'da düzenlenmiştir. Buna göre, tahkim anlaşmasının esasına uygulanacak hukuku taraflar açıkça belirleyebilirler. Aksi halde tahkim yapıldığı yer hukuku esas alınacaktır. Uygulamada genellikle esas sözleşmenin tabi olacağı hukuk sözleşme içerisinde açıkça kararlaştırılmakta ancak tahkim şartının hangi hukuka tabi olacağı konusunda sessiz kalınmaktadır zira hatalı bir şekilde taraflar tahkim şartının da esas sözleşmenin tabi olduğu hukuka tabi olacağını düşünmektedirler (Pullinger and McGuinness, 2013, s. 1).¹⁰ Söz konusu eksiklik İngiliz içtihatlarında tartışılmış ve çeşitli mahkeme kararlarında sonuca bağlanmıştır. Bu konuda en son mahkeme kararı *Sulamerica*¹¹ kararı olup tahkim sözleşmesinin esasına uygulanacak hukuk çeşitli yaklaşımlarla belirlenmiştir.

Sulamerica kararında İngiliz yüksek mahkemesi 3 aşamalı bir test uygulayarak tahkim anlaşmasının esasına uygulanacak hukuku tespit etmeye çalışmıştır. Buna göre, tahkim sözleşmesinin esasına uygulanacak olan hukuku belirlemek için; a) tarafların tahkim sözleşmesinin esasına uygulanması için açıkça bir hukuk seçimi yapmış olup olmadıklarına, b) tarafların zımnî (Aydoğdu, 2022, s. 614-620) iradelerinden tahkim sözleşmesinin esasına uygulanacak hukuku seçmiş olduklarının anlaşılabilirliğine bakılacak ve c) eğer bu yönde de bir tespit yapılamıyorsa tahkim anlaşmasına en yakın ve en gerçekçi bağlantılı olan hukukun tahkim anlaşmasının esasına uygulanacak hukuk olduğu kabul edilecektir (Pullinger and McGuinness, 2013, s. 1).

V. Ehliyeteye uygulanacak Hukuk

A- Türkiye

Tahkim yargılaması yapılabilmesi için tarafların bu hususta bir sözleşme akdetmiş olmaları gerekmektedir. Tarafların yükümlülük altına girerek böyle bir tahkim anlaşması yapabilmeleri için ise gerekli ehliyet koşullarını sağlamış olmaları gerekmektedir. MTK m. 15A-1/a hükmü gereği tahkim sözleşmesinin taraflarının iş bu tahkim sözleşmesini yapmaya ehil olmamaları bir iptal sebebi sayılmıştır (Onur, 2018, s. 57; Kıyak, 2021, s. 194-203; Işık, 2025, s. 120).¹² Bunun bir diğer yansıması olarak, tahkim sözleşmesinin taraflarından birinin veya her ikisinin ehliyetsiz olması da bir tanıma (Özkan, 2020, s. 836) ve tenfiz (Kılıç, 2015, s. 33)¹³ engelidir. Tahkim anlaşmasının yetkisiz kişilerce imzalanması da aynı şekilde değerlendirilebilecektir (Işık, 2015, s. 9).

Burada ehliyetten kasıt tarafların hak ve fiil ehliyetlerinin bulunmasıdır (Karazincir, 2012, s. 65). Ancak tahkim sözleşmesinde tarafların ehliyetine uygulanacak olan hukuk noktasında MTK sessiz kalmıştır (Özel, 2008, s. 68). Bu durum karşısında eğer ehliyetsizlik iddiası açılmış olan iptal davasında ileri sürülmüşse mahkeme *lex fori*'yi uygulayacak, eğer bu iddia tahkim yargılaması esnasında ileri sürülmüş ise mahkemeler tahkim yeri kanunlar ihtilafı kurallarına göre ehliyeteye uygulanacak hukuku belirleyecektir (Özel, 2008, s. 68).

Ehliyeteye uygulanacak hukuk 5718 Sayılı MÖHUK m. 9'da düzenlenmiştir (Akıncı, 2007, s. 213). Hükme göre, hak ve fiil ehliyeti, aralarındaki uyumsuzluğu tahkime götüren her bir tarafın kendi milli hukukuna göre belirlenecektir. Yani kendi milli hukuklarının onları ehil saymaları yeterli olacaktır. Ancak taraf, kendi milli hukukuna göre ehliyetsiz olsa dahi işlemin yapıldığı ülke hukukuna göre ehil olma şartlarını sağlıyorsa yaptığı işlemle bağlı olacaktır. Dernek, vakıf veya şirket gibi diğer tüzel kişilerin ehliyeti ise idare merkezlerinin bulunduğu ülke hukukuna göre belirlenecektir. Ayrıca yabancı bir tüzel kişinin fiili idare merkezi Türkiye'de ise onun tahkime ilişkin hak ve fiil ehliyeti Türk hukukuna tabi olacaktır.

¹⁰ (Arsanovia Ltd v Cruz City 1 Mauritius Holdings, 2012)

¹¹ (Sulamérica Cia Nacional De Seguros SA & Ors v Enesa Engenharia SA & Ors, 2012)

¹² (Yargıtay 15 HD, 4691/1757, 20.3.2012) "Zira tahkim anlaşmasının taraflarından birinin ehliyetsiz olması durumunda, hakem kararı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 15./A-1-a maddesi uyarınca iptal edilebilecektir."

¹³ (İstanbul BAM 14 HD, 1037/129, 15.2.2018) "Taraflarca iddia ve ispat edilecek tenfiz engelleri ise 1-Tahkim anlaşmasının taraflarının ehliyetsiz olması veya tahkim anlaşmasının geçersiz olması..."

B- İngiltere

EAA'da tahkim sözleşmesinin taraflarının ehliyetine uygulanacak olan hukuk, özel olarak düzenlenmemiştir. Bu kapsamda İngiltere'nin de taraf olduğu New York Konvansiyonunun m. 5/1 hükmüne göre, eğer tahkim sözleşmesinin tarafları, ehliyetlerine uygulanacak olan hukuka göre tahkim sözleşmesi yapmaya ehil değil iseler, bu tahkim sözleşmesine dayanılarak tahkim mahkemesinde alınmış olan kararın tanınması ve tenfizi talepleri reddedilir (Aynı yönde EAA m. 103). Buradan ehliyete uygulanacak hukukun tarafların milli hukuku veya yerleşim yeri hukuku olduğu belirtilmektedir (Parish, 2010, s. 14). Ancak farklı bir görüşe göre ise yukarıda bahsi geçen hüküm, ehliyete uygulanacak olan hukukun hangi hukuk olacağına dair sorulara cevap niteliği taşımamakta ve bu soruların cevabını kendi kanunlar ihtilafı kurallarını uygulamak üzere yerel mahkemelere bırakmaktadır (Born, 2009, s. 237).

Uluslararası hukukta da kanaat bu yöndedir ki, tahkim sözleşmesinin taraflarının tahkim sözleşmesi yapma ehliyetlerine uygulanacak olan hukuk da tarafların milli hukuklarına göre belirlenecektir. Nitekim İngiltere'de de eğer bir gerçek ya da tüzel kişi geçerli bir sözleşme yapma ehliyetine sahip ise aynı zamanda tahkim sözleşmesi yapma ehliyetine de sahip olacaktır. Şirketler açısından ehliyet hükümleri ise Companies Act 1986 s.108'de yer almaktadır. Son olarak da 1980 tarihli Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkında Roma Konvansiyonu'nun tüzükleşmiş hali olan Roma I Tüzüğü m. 11 hükmüne de bakmak gerekecektir. Hükme göre, *"Bu hükme göre aynı ülkede bulunan kişiler arasında yapılan sözleşmede, bir gerçek kişi bu ülkeden başka bir ülke hukukuna göre ehliyetsiz olduğunu ancak karşı taraf bu ehliyetsizliği sözleşmenin kurulduğu sırada bilmiyor veya bir ihmâl neticesi bilmiyor ise ileri sürebilecektir."* Bu durumda eğer tahkim sözleşmesinin tarafları Avrupa Birliği ülkelerinden birinde tahkim sözleşmesi yapmışsa kendi milli hukukuna veya başka bir ülke hukukuna göre ehliyetsiz olsa bile sözleşmenin yapıldığı yer hukukuna göre ehil ise, bu sözleşme ile bağlıdır. (Born, 2009, s. 9).

VI. Tahkime Elverişlilik

Genel Olarak

Tahkime elverişlilik, tahkim yoluyla çözülebilecek uyuşmazlıkları ifade etmektedir (Karazincir, 2012, s. 71; Daraoğlu, 2023, s. 30). Bu nedenle de tahkime elverişli olmayan bir konuda hakem veya hakem kurulu kararı verilemez zira kanun koyucu tahkim yargılamasını tanımış olmakla birlikte devlet mahkemelerinin bazı uyuşmazlıklar hakkında münhasıran yetkili olabileceğini kabul etmiştir (Karazincir, 2012, s. 71).

A- Türkiye

Tahkime elverişlilik, MTK m. 1/4 hükmünde düzenlenmiştir (Kaya, 2024, s. 1-10). Hükme göre; *"Bu kanun, Türkiye'de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradelerine tabi olamayan uyuşmazlıklarda uygulanmaz."* (Yılmaz ve Çavuşoğlu, 2019, s. 600; Erdem, 2008, s. 407; Tekçe, 2020, s. 49). Aynı yönde MTK m. 4/6 hükmüne göre; *"Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır."* (Aksi yönde düzenleme örneği, 6100 Sayılı HMK m. 108 ve gerekçesidir). Ancak Kalpsüz söz konusu hükmün tahkime elverişlilik koşulu anlamına gelmediğini düşünmektedir (Kalpsüz, 2010, s. 73). Tahkime elverişli olmayan bir konuda tahkime gidilmiş olması halinde hakem kararları karşısında uygulanacak olan yaptırım ise TMK m. 15-2/a maddesinde ifade edilmiştir.

Bu hükme göre, eğer hakem veya hakem kurulu kararına konu uyuşmazlık Türk hukukuna göre tahkime elverişli değilse söz konusu hakem kararı iptal edilecektir (Özel, 2008, s. 38-59)¹⁴ Ayrıca söz konusu tahkime elverişsizlik sebebi mahkemece re'sen dikkate alınacaktır (Karazincir, 2012, s. 24). Aynı yönde Türkiye'nin taraf olduğu 1958 tarihli New York Sözleşmesi'nin m. 5-2/b hükmüne göre de tanıma veya tenfizi istenen hakem kararının öne sürüldüğü ülkenin kanununa göre ihtilafın tahkime elverişli olmayan bir konu olması halinde tanıma veya tenfiz talebi reddolunacaktır (Poyraz, 2021b, s. 109-119; Hendem, 2023, s. 216; Sılacı Korkmaz, 2020, s. 85; Can ve Ekin, 2021, s. 573-585). Aynı şekilde tanıma veya tenfiz istenen ülke mahkemesi söz konusu hakem kararının kendi ülkesi hukukuna göre tahkime elverişli olup olmadığını re'sen inceleyecektir (Karazincir, 2012, s. 24).

B- İngiltere

Tahkime elverişlilik konusu ile ilgili olarak EAA'da hangi konulardaki uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı açıkça düzenlenmemiştir (Weigand ve Baumann, 2009, s. 362). Ancak yine de aynı Kanun'un çeşitli hükümlerinde tahkime elverişlilikle ilgili hükümler bulunmaktadır. Buna göre; EAA m. 1(b) hükmü gereği taraflar kamu menfaatleri¹⁵ saklı olmak kaydıyla aralarındaki uyuşmazlıkların çözüm yöntemini özgürce belirleyebileceklerdir (Özrahit, 2024, s. 168-171). Aynı yönde hem EAA m. 81(1)(a) hem de 103(3) hükümleri İngiliz mahkemelerinin tahkim yeri hukukuna göre alınamayacak olan kararlar noktasında tanıma ve tenfiz taleplerini reddedebileceğini ifade etmiştir.

İngiliz doktrininde tahkime elverişlilik noktasında sübjektif ve objektif yaklaşım değerlendirmeleri yapılmıştır. Sübjektif tahkime elverişlilik kapsamındaki yaklaşım genellikle devlet veya kamu kurumlarının kendi hukuk kurallarını gerekçe gösterip tahkime elverişsizlik itirazında bulunarak yapmış oldukları tahkim sözleşmesinden imtina edemeyeceklerini ifade etmektedir (Savage ve Gillard, 1999, s. 533). Objektif tahkime elverişlilik hususu ise konu bakımından hangi hususların tahkim yargılamasına konu edilerek tanınmasının ve tenfizin istenemeyeceği ile ilgilidir (Özel, 2008, s. 38). Bu konuda İngiltere'nin de taraf olduğu 1958 tarihli New York Konvansiyonu'nun m. 5-2/a hükmü açıktır ve belirtmektedir ki tanıma ve tenfizin istendiği yer mahkemesi kendi hukukuna göre işbu tahkim kararına dair uyuşmazlığın konu itibarıyla tahkime elverişli olmadığını belirlerse tanıma ve/veya tenfiz talebini reddedebilecektir.

¹⁴ (Yargıtay 15 HD, 2145/4389, T. 27.6.2007) "*Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı*" hallerde kararın iptal olunacağı..."; (Yargıtay HGK, 13-568/47, 8.2.2012) "*Buna göre, yabancı hakem kararının Türkiye'de tanınması ve tenfizi için, uyuşmazlık konusunun tahkim yoluyla çözüme elverişli olmasının yanında bu hakem kararının Türk kamu düzenine de aykırı olmaması gereklidir.*"; (Yargıtay 13 HD, 8426/10349, 17.4.2012) "*Hakem kararına konu uyuşmazlığın Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı, ya da kararın kamu düzenine aykırı olduğunun mahkemece tespit edilmesi halinde hakem kararının iptaline karar verilebilecektir.*"; (Yargıtay 15 HD, 3330/4607, 1.7.2014) "*...davanın açıldığı mahkeme tahkim ilk itirazını inceleyecek, uyuşmazlığın tahkime elverişli olup olmadığını, tahkim sözleşmesi ya da şartının geçerli olup olmadığını değerlendirecek, ulaştığı sonuca göre davaya bakmakla görevli olup olmadığını, davaya mahkemede mi yoksa hakemde mi bakılması gerektiğini kendisi belirleyecektir.*"; (Yargıtay 11 HD, 8347/3672, 9.5.2022) "*Kanun koyucunun mutlaka Türk mahkemelerinde görülmesini istediği uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğunu söylemek de mümkün değildir.*"; (Yargıtay 15 HD, 1234/3335, 11.7.2019) "*Yine yasanın (4686 S.K.) 408. maddesinde, taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir hükmü ile tahkim sözleşmesi yapılabilecek alanların sınırları çizilmiştir.*"

¹⁵ (Fulham Football Club (1987) Ltd v Richards, 2011).

VII. Kompetenz-Kompetenz (Doğal Yetki)

Genel Olarak

Tahkim sözleşmesi, kendisine ilişkin uyuşmazlığa dair esas sözleşmeden bağımsız olduğu için aynı yönde tahkim yargılamasında hakemler doğal yetkileri, doktrinindeki yaygın ifade ile kompetenz-kompetenz kuralı gereğince kendi yargı yetkilerini kendileri tespit edebileceklerdir ve yetkilerine dair her türlü itirazı da devlet mahkemelerine gidilmeksizin kendileri değerlendirebileceklerdir yeter ki gerekçeli, hukuki dayanaklı, icra edilebilir ve geçerli olsun (Özel, 2008, s. 102; Demir, 2021, s. 257; Dülger ve Esen, 2022b, s. 683-689; Tüysüz, 2017, s. 42-46; Köse, 2021, s. 87-98; Dülger, 2023, s. 173-225). Ancak tabii ki hakemlerin kendi yetkileri hakkında almış oldukları kararlar da daha sonra hakem kararlarının iptali, tanınması ve tenfizi aşamalarında devlet mahkemelerince değerlendirilecektir (Özel, 2008, s. 104). Ayrıca, usul hukukuna ilişkin olan Kompetenz-Kompetenz kuralı emredici bir kuraldır ve aksi tahkim sözleşmesinde taraflarca kararlaştırılamayacaktır (Özel, 2008, s. 105; Esen, 2011, s. 359).

A- Türkiye

Kompetenz-Kompetenz kuralı kapsamında hakemlerin hem kendi yetkilerini belirlemeleri hem de taraflarca yetkilerine yönelik itirazları değerlendirip karara bağlamaları hususu, MTK m. 7/H'de düzenlenmiştir. Hükme göre; hakem veya hakem kurulu, tahkim anlaşmasının mevcut veya geçerli olup olmadığına dair itirazları da içerecek şekilde kendi yetkisi üzerinde karar verebilecektir (Özçelik, 2016, s. 62; Yılmaz ve Çavuşoğlu, 2020, s. 1480). Aynı zamanda hakem ya da hakem kurulu, yetkisizlik itirazını ön sorun formatında inceleyip karara bağlayacak ve yetkili olduğuna kanaat getirirse yargılama sürecine devam edecektir. Aynı şekilde HMK m. 422'ye göre; *"Hakem veya hakem kurulu, tahkim sözleşmesinin mevcut veya geçerli olup olmadığına ilişkin itirazlar da dâhil olmak üzere, kendi yetkisi hakkında karar verebilir. Bu karar verilirken, bir sözleşmede yer alan tahkim şartı, sözleşmenin diğer hükümlerinden bağımsız olarak değerlendirilir."*

Kompetenz-Kompetenz kuralı gereği hakem(ler) devlet mahkemesine gidilmeksizin kendi yetkileri hakkında karar verebileceklerdir (Tekin, 2019, s. 128; Çınar, 2020, s. 379). Fakat unutulmaması gerekir ki, MTK m. 15A-1/d ve e hükümleri gereğince eğer hakem veya hakem kurulu hukuka aykırı şekilde kendisini yetkili ya da yetkisiz saymış ya da yetkisini aşmış ise bu durum tahkim süreci sonucunda verilecek hakem ya da hakem kurulu kararının iptali için sebep teşkil edebilecektir (Öztürk, 2020, s. 354). Bunun tabii bir yansıması olarak da ortada uygulanabilir bir hakem kararı olmayacağından dolayı işbu hakem kararlarının tanınması ve tenfizi mümkün olmayacak ve bu yöndeki talepler reddedilecektir. Ancak tahkim yargılaması devam ederken ve hakemlerin de kompetenz-kompetenz yetkisi varken mahkemelerin bu hususta detaylı inceleme yapmasının tahkimin amacına aykırılık nedeniyle uygun olmayacağı yönünde de aykırı görüş bulunmaktadır (Değirmencioğlu, 2021, s. 203).

B- İngiltere

Kompetenz-Kompetenz kuralı EAA'nın 30. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre, taraflar aksini kararlaştırmadıkları müddetçe hakemler kendi yetkileri hakkında karar verebileceklerdir (Esen, 2011, s. 366; Işık, 2021, s. 256). Hakemlerin bu yönde karar verebilme hakları üç hususla ilişkilendirilmiştir. Bunlar: (a) geçerli bir tahkim sözleşmesinin var olup olmadığı, (b) tahkim hakem heyetinin uygun bir surette teşekkül edip etmediği ve (c) hangi uyuşmazlıkların tahkim anlaşması kapsamında yargıya intikal edeceği (Demir, 2021, s. 277). Aynı hükme göre bu hükümler, karar alınması sonrasındaki herhangi bir temyiz yargılaması veya diğer bir denetimde de dikkate alınacaktır. Ayrıca bu yöndeki itirazlar EAA m. 72 hükmü gereğince bir tahkim yargılamasına katılmayan ancak taraf olduğu ifade edilen kişilerce dahi yapılabilecektir.

Hem 1961 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin m. 5/3 hükmü hem de UNCITRAL Model Kanunu'nun m. 16/3 hükmü, Kompetenz-Kompetenz kavramına aynı doğrultuda değinmiş ancak EAA'da olduğu gibi tarafların bunun aksini kararlaştırabileceği hususuna değinmemiştir.

Ancak EAA'daki bu değinmeyişe gerekçe olarak tahkim sözleşmesinin taraflarının hakemlerin yetkilerini istismar etmesini engellemelerine imkân vermek şeklinde ifade edilmektedir (Barcelo, 2013, s. 1131; Çakrak, 2017, s. 666).

VIII. Geçici Hukuki Korumalar

A- Türkiye

Tahkim yargılamasında ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz konusu MTK m. 6'da düzenlenmiştir. Hükümün birinci fıkrasına göre, taraflardan her biri tahkim yargılamasından evvel veya tahkim yargılaması esnasında mahkemeden ihtiyati tedbir ya da ihtiyati haciz kararı vermesini isteyebilecektir. Verilecek bu karar tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmeyecektir.¹⁶ Aynı hükümün ikinci fıkrasına göre, taraflar aksine bir anlaşma yapmadıkları sürece tahkim yargılamasını yürüten hakem heyeti ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı verebilecektir.¹⁷ Hakem heyeti bu kararı vermeden önce ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz talep eden tarafın güvence göstermesini isteyebilecektir. Aynı şekilde belirli koşullar altında tenfizi istenmemiş hakem kararlarına ilişkin Türk mahkemelerinden ilamsız icra yoluyla ihtiyati haciz kararı talep edilebileceği hakkında görüş de bulunmaktadır (Tuysuz, 2021, s. 713-718).

Hakem heyetinin vereceği ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararının belli sınırları vardır. Bu sınırlar ise MTK m. 6'da açıkça ifade edilmiştir. Buna göre; hakem veya hakem kurulu, sadece cebri icra organları tarafından icra edilebilecek olan ya da diğer resmi makamlar tarafından yerine getirilmesi gereken ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararları veremeyecektir. Aynı şekilde üçüncü kişileri bağlayan ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararları da verilemeyecektir.¹⁸ Bu ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararları tahkim yargılaması sonucunda verilen kararın icra edilebilir olmasına kadar devam edecektir. Hakem heyeti söz konusu talepleri değerlendirecek ve kabul edip etmeyeceğini kendisi takdir edecektir.

Taraflardan biri hakem heyetinin vereceği karara uymayacak olursa bunun açık bir yaptırımı bulunmamaktadır fakat uygulamada hakem heyetleri verecekleri kararlarda ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararlarına uyulmamasını dikkate almaktadır. Bu nedenle de taraflara hakem heyetinin vereceği bu kararlara uymaları gerektiği tavsiye edilmektedir. Bu gibi durumlarda taraflardan biri dilerse MTK m. 6/3 hükümünün verdiği yetkiyle, eğer taraflardan biri hakem veya hakem kurulunun verdiği ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararını yerine getirmezse; karşı taraf, ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı verilmesi istemiyle yetkili mahkemenin yardımını isteyebilir (Tiryakioğlu, 2020, s. 922; Arslan, 2016, s. 699; Erdem, 2018, s. 33; Saygın, 2022, s. 134; Akıncı, 2020, s. 193).

¹⁶ (Yargıtay 11 HD, 4309/4022, 21.4.2005) “Tenfiz kararının amacı, yabancı ülkelerde hukuk davalarına ilişkin olarak verilmiş ve o devlet kanunlarına göre kesinleşmiş bulunan ilamların Türkiye’de icra olunabilmesini sağlamaya yöneliktir. Buna göre, yabancı mahkeme veya hakem heyeti tarafından verilen bir kararla tespit edilen alacak hakkında tedbir niteliğinde bulunan ihtiyati hacze karar verilmesi için yabancı kararın tenfizi koşulunun aranmasına gerek bulunmamaktadır. Çünkü ihtiyati haciz kararı ile sadece borçlunun mal ve haklarına geçici olarak el konulmaktadır. Öte yandan, 4886 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 6 ncı maddesinde de belirtildiği üzere tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması sırasında ihtiyati hacze karar verilmesi mümkün bulunduğu göre, kararın verilmesinden sonra da ihtiyati hacze karar verilebilir.” İlgili kararlara karşı istinaf yoluna da gidilebilecektir; (Yargıtay 6 HD, 3529/4699, 12.10.2022) “Varılan sonuca göre, tahkim anlaşmasının varlığına rağmen yabancılık unsuru içeren bir uyuşmazlığa ilişkin olarak Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir istenebileceği gibi Türk mahkemelerinden verilen ihtiyati tedbire ilişkin kararlara yapılan itiraza da, tahkimde dava açılıp açılmadığına bakılmaksızın, Türk mahkemelerinde bakılabilecektir.”

¹⁷ (Yargıtay 6 HD, 3906/4941, 14.4.2014) “Hakem veya hakem kurulu, ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı vermeyi, uygun bir güvence verilmesine bağlı kılabilir.”

¹⁸ (Yargıtay 6 HD, 3906/4941, 14.4.2014) “Hakem veya hakem kurulu, cebri icra organları tarafından icrası ya da diğer resmi makamlar tarafından yerine getirilmesi gereken ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı veremeyeceği gibi, üçüncü kişileri bağlayan ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı da veremez.”

Aynı şekilde MTK m. 6/4 hükmüne dayanarak taraflar dilerse tahkim heyeti yerine doğrudan HMK ile İİK'ya göre doğrudan yetkili mahkemeden ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı verilmesini isteyebilecektir.

Son olarak belirtmek gerekecektir ki ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarına uygulanacak hukuk Lex Arbitri'ye yani tahkim yeri hukukuna göre belirlenecektir (Balkar, 2010, s. 116). Devlet mahkemesinden uygulamaya veya karar almaya yönelik talepte bulunulmuşsa devlet mahkemesi de kendi hukukunu (Lex Fori) uygulayacaktır (Özel, 2008, s. 117).

B- İngiltere

İngiliz tahkim hukukunda, geçici hukuki koruma kararları bakımından hakem kurullarına geniş yetkiler verilmiştir. Bir diğer anlatımla İngiliz hukukunda asıl olan hakem heyetinin geçici koruma tedbiri kararı alma yetkisinin (EAA m. 39 gibi) varlığıdır (Erten, 2009, s. 558). Hakem heyetinin sahip olduğu bu yetkinin en başta gelen sınırlamasını tarafların anlaşmış olması teşkil etmektedir. Taraflar, hakem kurulunun vereceği geçici hukuki koruma kararı yetkisini anlaşmak suretiyle sınırlayabileceklerdir ancak bazı hususlarda da hakem heyetinin ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı alabilmesi ise taraflarca açıkça yetki verilmesine bağlıdır (Erten, 2009, s. 558).

İngiliz hukukunda hakem heyetinin geçici koruma tedbiri alma yetkisi EAA'nın hakem kurulu tarafından kullanılacak genel yetkiler başlıklı 38. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hüküm kapsamında hakem heyeti taraflar aksini kararlaştırmadıkları sürece geçici koruma tedbiri kararları alma noktasında bazı yetkilere sahip olacaklardır. Bunlardan birisi hakem heyetinin davacıdan tahkim masraflarına yönelik güvence göstermesini talep edebilecek olmasıdır (Ertürk, 2013, s. 1605).¹⁹ Bu hükümde söz konusu yetkinin kullanılmayacağı durumlar da belirtilmiştir ki bunlar: (a) davacının normalde Birleşik Krallık dışında ikamet eden bir gerçek kişi olması ve (b) davacının Birleşik Krallık dışında bulunan bir ülkenin hukukuna göre kurulmuş ya da merkezi idaresi veya kontrolü yine Birleşik Krallık dışında bulunan bir şirket ya da kuruluş olmasıdır (Erten, 2009, s. 559).

EAA m. 38/4'te taraflardan birinin mülkiyetinde ya da zilyetliğindeki uyuşmazlık konusu eşya ile ilgili hakem heyetinin alabileceği kararlar detaylı olarak düzenlenmiştir. Bunlardan bazıları eşyanın fotoğrafının çekilmesi, örnekler alınması, uzmanlar tarafından incelenmesi ve keşif yapılmasıdır. Son olarak EAA m. 38/6 hükmüne göre hakem heyeti, yargılamanın sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi adına taraflardan birine elinde veya kontrolünde bulunan delilleri koruması yönünde talimatlar verebilecektir (Hacıbekiroğlu, 2011, s. 66-70; Kesikli, 2024, s. 57-88).²⁰

EAA'nın 38. maddesi, yargılama giderleri için teminat gösterilmesi noktasında hakem heyetinin yetkilerini belirlemekte ve aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça hakem heyetinin bu hususta doğrudan karar almaya yetkili olduğunu düzenlemektedir (Bayata Canyaş, 2022, s. 399-401).²¹ EAA m. 39 hükmü hakem heyetinin bazı ara kararlar verebileceğini düzenlemekte ve EAA m. 39/4 hükmü gereğince bu konuda taraflarca açıkça yetkilendirilmiş olmaları koşulu aranmaktadır (Erten, 2009, s. 560). Birinci fıkraya göre, taraflar anlaşarak hakem heyetinin vereceği nihai kararı ara karar şeklinde vermesini isteyebileceklerdir. Hükümde bu yöndeki ara kararlara iki örnek verilmiştir; bunlardan birincisi taraflar arasında belli bir temlik veya para ödemesi yapılmasının kararlaştırılması, ikincisi ise tahkim giderleriyle ilgili olarak geçici bir ödemenin yapılmasıdır. EAA m. 39/3 hükmüne göre, hakem heyeti söz konusu ara kararları nihai kararında da dikkate alacaktır. Örneğin ara ödemeleri nihai ödemelerden mahsup ederek fazla ödeme yapılmasının önüne geçecektir.

¹⁹ MTO 2012 Tahkim Kuralları'nın Ek III Tahkim Masrafları ve Ücretleri m. 1'de de benzer şekilde dava açma ücreti olarak peşinat ödenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

²⁰ UNCITRAL Model Kanun ile kıyaslamak adına bkz. m. 17. Delil ibraz edilmemesi halinde ilgili tarafın yokluğunda ve mevcut delillerle yargılamaya devam edileceği hakkında bkz. EAA m. 41/4-b.

²¹ Türk hukuku bakımından da aynı şekilde MTK m. 16/D hükmüne göre, tahkim yargılaması neticesinde sonuç kısmında yargılama giderleri de belirtilecektir.

Hakem heyeti tarafından alınan söz konusu tedbir kararlarına ve ara kararlara taraflarca uyulması EAA m. 40 hükmü gereğince zorunludur (Gölcüklü, 2018, s. 363-371).²² Zira bunu EAA m. 40'ta yer alan ve tarafların genel yükümlülüklerini düzenleyen hükümden anlamak mümkündür. Hükme göre, taraflar tahkim yargılamasında hızlı ve amaca uygun kararlar alınabilmesine yönelik gerekli olan her şeyi yapmalıdırlar. Hükümün ikinci fıkrasına göre, taraflar hakem heyetinin delillere ve ara kararlara yönelik talimatlarını gecikmeksizin yerine getirmelidirler. Ayrıca, bu hüküm emredici hüküm niteliği taşımaktadır (Harris, 2008, s. 198). Son olarak belirtmeliyiz ki hakem heyetinin söz konusu tedbir veya ara kararlarına uyulmaması halinde hakem heyetinin ne gibi yetkileri olabileceği de tarafların aksini öngörebileceği üzere EAA m. 41'de düzenlenmişken devlet mahkemelerinin bu doğrultuda ne gibi destekleyici müdahalelerinin olabileceği ise EAA m. 44'te düzenlenmiştir.

IX. Uyuşmazlığın Esasına Uygulanacak Hukuk

A- Türkiye

Uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuk konusu MTK m. 12/C'de düzenlenmiştir. Hükme göre, taraflar tahkim sözleşmesi ile aralarında çıkabilecek uyuşmazlıkların esasına uygulanacak hukuku serbestçe belirleyebileceklerdir (Güven, 2014, s. 24-27). Hükümün devamına göre, sözleşme maddelerinin yorumlanmasında ve tamamlanmasında bu hukuka dair ticari örf ve adet kuralları ile ticari teamüller de dikkate alınacaktır (Durgut, 2005, s. 115-126; Özdemir, 2003, s. 1-40; Aygül, 2004, s. 81-82; Yener Keskin, 2022, s. 112-130).²³ Eğer belli bir devlet hukuku seçilmişse, taraflar aksini kararlaştırmadıkça o devletin kanunlar ihtilafı kurallarının ya da usul kurallarının değil doğrudan maddi hukuk kurallarının seçildiğini kabul etmek gerekecektir. Yani, MTK, tarafları uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuku belirlemeleri noktasında sadece belli bir ülkenin maddi hukuk kuralları ile sınırlamamıştır.

MTK m. 12/C'ye göre, eğer taraflar uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuku belirlememiş iseler hakem ya da hakem heyeti uyuşmazlıkla en yakın bağlantılı olduğu kanaatine vardığı devletin 'maddi hukuk' kuralları doğrultusunda karar verir (Köseoğlu, 2015, s. 169). Bu yer, uyuşmazlıkla ilgili sözleşmeye konu edimlerin yoğunlukla yerine getirileceği yer olabileceği gibi kararın tenfizinin yapılacağı yer hukuku da olabilecektir. Hakem heyeti tüm bu faktörleri değerlendirerek hukuk seçimini gerçekleştirecektir. Ayrıca hakem veya hakem heyeti açıkça yetkilendirilmiş olması halinde belli bir ülke maddi hukuk kuralları yerine hakkaniyet ve nesafet kurallarına göre ya da dostane aracı olarak karar verebilecektir.

B- İngiltere

EAA kapsamında uyuşmazlığa uygulanacak hukuk 46. maddeye göre belirlenecektir. Anılan hükme göre hakem heyeti, uyuşmazlığın esasına tarafların seçmiş oldukları hukuku uygulayacaktır. Burada hukuk kuralları yerine "hukuk" ifadesi kullanıldığından (Özel, 2008, s. 125) EAA m. 46/3 hükmünü söz konusu ülkenin maddi hukuk kuralları şeklinde anlamak gerekecektir. Aynı hükme göre, eğer taraflar üzerinde anlaşacak olurlarsa hakem heyeti başkaca dikkat edilmesi gereken noktalara göre de karar verebilecektir.

²² Taraflardan birisi yetkili tahkim mahkemesinin verdiği ihtiyati tedbir kararlarına uygun şekilde hareket etmediği takdirde, örneğin Türk diğer taraf, MTK m. 6/3 kapsamında Türk mahkemelerinden MTK m. 1/3 çerçevesinde ilgili tedbir kararının infazını talep edebilecektir.

²³ (Yargıtay 13 HD, 16140/3322, 16.3.2017) "Sözleşme hükümlerinin yorumunda ve tamamlanmasında bu hukuka dair ticari örf ve adetler ile ticari teamüller de göz önüne alınır. Belirli bir devletin hukukunun seçilmiş olması, aksi belirtilmedikçe o devletin kanunlar ihtilafı kurallarının veya usul kurallarının değil, doğrudan doğruya maddi hukukunun seçilmiş olduğu anlamına gelir." hükmü bulunmakta olup, tarafların tahkim şartında hukuk seçimi yapmaları durumunda, aksine bir hüküm yoksa seçilen hukukun esasa uygulanmak üzere seçilmiş olduğu kabul edilmektedir. Yine esasa uygulanacak hukukun belirlenmesi durumunda, bu hukukun kanunlar ihtilafı kurallarının değil, doğrudan maddi hukuk kurallarının ve ticari örf ve adetlerinin dikkate alınacağı söz konusu madde kapsamında anlaşılmaktadır."

Bize göre bunu MTK m. 12/C hükmündeki gibi uyuşmazlıkla en yakın bağlantılı hukuka göre karar verilebilmesi şeklinde anlamak mümkündür. Nitekim EAA m. 46/4'e göre, taraflar bir hukuk seçiminde bulunmamış iseler hakem heyeti uyuşmazlığın esasına uygulanacak olan hukuku uyuşmazlıkla en yakın bağlantılı hukukun kanunlar ihtilafı kurallarına göre tespit edecektir (Harris, 2008, s. 228). UNCITRAL Model Kanun m. 28'e bakıldığında da benzer sonuçlara ulaşılabilecektir.

Sonuç

Milletlerarası ticari tahkim, mal ve/veya hizmet ithalat ve ihracatında çok uluslu ticari ilişkiler bakımından yerel mahkemelere alternatif hızlı bir hukuki problem çözüm aracı konumundadır. Bu makale ile iki farklı hukuk ekolünü benimsemiş olan Türkiye ve İngiltere'nin milletlerarası ticari tahkime ilişkin sahip olduğu düzenleme, uygulama ve doktrin görüşlerini karşılaştırmak suretiyle gösterdikleri farklı ve benzer yaklaşımlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece Türk hukukuna katkı yapabilecek çözüm önerileri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Türkiye 4686 Sayılı MTK gibi modern bir yasaya sahip olmuştur. Kamu hizmetleri ve imtiyaz sözleşmeleri ile ilgili uyuşmazlıklar da bu yasaya dâhil edilerek yabancı yatırımların önünün açılması amaçlanmıştır. Türkiye ISTAC ile birlikte modern bir kurumsal tahkim merkezine sahip olmuştur. 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu ise Galler ve Kuzey İrlanda'yı da kapsayacak bir yasa niteliğindedir. EAA, bağlı bulunduğu Anglo-Sakson ekolünün bir yansıması olarak Case Law geleneklerine uygun bir şekilde içtihatlar ve prensipler yoluyla gelişimine devam etmektedir. Londra Milletlerarası Tahkim Merkezi dünyanın en yoğun kurumsal tahkim merkezlerinden birisi olarak başvuruculara önemli bir alternatif uyuşmazlık çözüm hizmeti sunmaktadır.

MTK geniş bir uygulama alanı çizmiş olmakla birlikte kamu düzenini ilgilendiren birtakım hususlarda milletlerarası ticari tahkime gidilmesi yolunu kapatmıştır. Bu hususlarda tek yetkili Türk mahkemeleri olacaktır. EAA ise MTK'dan farklı olarak iç tahkim yanı sıra milletlerarası ticari tahkimi düzenlemiştir. Hâlbuki Türkiye'de iç tahkim HMK'da düzenlenmiştir. EAA'da Türkiye'dekinden farklı olarak tanık koruma, güvenlik tedbirleri gibi kamu düzenini ve kamu menfaatlerini ilgilendiren hususlarda tahkim yeri açıkça belirlenmemiş olsa dahi EAA uygulama alanı bulabilecektir. Bu farklılıkların EAA'nın iç tahkimi de kapsıyor olmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Uyuşmazlığa ilişkin asıl sözleşmenin geçersizliği tahkim anlaşmasının geçerliliğini etkilemeyecektir. Tahkim anlaşmasının yazılı yapılması bir geçerlilik değil ispat şartıdır. Tahkim anlaşmasının varlığı dava dilekçesine veya teyit mektubuna itiraz edilmemiş olması gibi yollarla da ispat edilebilecektir. Güncel iletişim teknolojilerinin de bu çerçevede değerlendirilebileceği kanaatindeyiz. Örneğin Whatsup mesajlarında yer alan yazışmalarla da tahkim anlaşmasının varlığının ispatlanabileceğini düşünmekteyiz. Yeter ki tahkim anlaşmasının varlığı açıkça ve şüpheye yer bırakmaksızın ispatlanabilmiş olsun. Tahkim anlaşmasının geçerliliğine uygulanacak hukuk tarafların seçtiği hukuka, böyle bir hukuk yoksa Türk hukukuna tabi olacaktır. Nitekim İngiliz hukukunda da MTK ile aynı doğrultuda tarafların aralarındaki tahkim klozu hususunda yapılmış olan anlaşmanın şüpheye yer vermeyecek şekilde yazılı delille ortaya konduğu tüm hallerde tahkim anlaşmasının varlığı ispatlanmış olacaktır.

Tahkim anlaşmasının esasına uygulanacak hukuk bakımından tahkim anlaşmasının yazılılık vb. geçerlilik koşullarından ziyade esastan geçerli olup olmadığının belirlenmesi söz konusudur. Taraf iradelerinin yanılma, aldatma ve korkutma gibi etkiler altında olmaksızın tahkim anlaşması konusunda uyuşması gereklidir. Türk hukukunda taraflar esas sözleşmenin esasına uygulanacak hukuku serbestçe seçebilirler. Aksi halde bu anlaşma Türk hukukuna uygun olduğu takdirde geçerli olacaktır. İngiltere'de Türk hukukundan farklı olarak açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu husus içtihatlarla ve özellikle *Sulamerica* kararı ile sonuca bağlanmıştır. Buna göre, tarafların açık veya zımni iradelerine bakılacak, aksi halde tahkim anlaşmasına en yakın ve gerçekçi bağlantılı hukuka göre tespit yapılacaktır.

Türk hukukunda tarafların yetkisiz temsil de dâhil işbu tahkim sözleşmesini akdetmeye ehil olmamaları, bir diğer anlatımla hak ve fiil ehliyetine sahip olmamaları bir iptal sebebi ve tanıma/tenfiz engeli sayılmıştır. İngiltere’de aynı yaklaşım söz konusudur. MÖHUK m. 9 açıktan işlemin yapıldığı ülke hukukunu da yetkili kılarken, bir görüşe göre, İngiltere’de bu tespit işlemin yapıldığı sırada karşı tarafın ehliyetsizliğinin biliniyor olup olmamasına göre yapılabilecektir.

Türk hukukuna göre bazı hususlarda tahkim yoluna gidilemez, bir diğer anlatımla Türk yargısı mutlak yetkilidir. Bunların başında Türkiye’de bulunan taşınmaz mallara ilişkin aynı haklar ve tarafların iradelerine tabi olmayan uyuşmazlıklar gelmektedir. Tanıma ve tenfiz istenen ülke, tahkime elverişlilik incelemesini kendi hukukuna göre yapacaktır. EAA’da ise tahkime elverişlilik açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte çeşitli hükümlerde kamu menfaatlerine atıfta bulunulmuştur.

MTK’ya göre, hakemler yetkisiz oldukları halde kendilerini yetkili saymış ya da yetki aşımında bulunmuşlarsa verecekleri karar iptal edilebilir ve tanıma/tenfizi reddedilebilir. EAA’ya göre bu değerlendirme üç hususu kapsamaktadır. Bunlar, geçerli bir tahkim sözleşmesinin varlığının tespiti, hakem heyetinin uygun teşekkülü ve hangi uyuşmazlıklar hakkında karar vermeye yetkili olduklarının tespitidir. EAA’ya göre, yetki itirazı yargılamaya katılmayıp taraf olan kişilerce de yapılabilecektir. Türk hukukunda da bu konuda açık bir yasal düzenlemeye gidilmemiş olmakla birlikte benzer bir uygulama açısından engel bir durum bulunmamaktadır.

MTK’da tarafların tahkim öncesi, sırası veya kararın icra edilebilir aşamaya gelmesine kadarki aşamada hakem heyetinden ihtiyati haciz veya ihtiyati tedbir talep edebilmesine ve hakemlerin bu kararı verebilmesine cevaz verilmektedir. Ancak sadece Türk mahkemelerinin, cebri icra organlarının ve resmi makamlarının verebileceği kararlar bundan müstesnadır. Üçüncü tarafları bağlayan kararlar da bu istisnaya dâhildir. Geçici hukuki korumalara uygulanacak hukuk, hakemler tarafından tahkim yeri hukukuna göre belirlenecektir. EAA’da ise bu hususta hakem heyetine daha geniş yetkiler tanındığı görülmektedir. Türk hukukuna göre, tarafların hakemlerin vereceği geçici hukuki koruma kararlarına uymamasının açık bir yaptırımına yer verilmezken, İngiliz doktrininde hakemlerin bu yöndeki kararlarına uyulmamış olmasını verecekleri kararlarda dikkate alabilecekleri değerlendirilmektedir. Böyle bir yaklaşımın Türk milletlerarası ticari tahkim yargılamaları bakımından benimsenmesi hızlı çözüm ve tarafları sulha (Elçin, 2019, s. 64-65) yönlendirme bakımından yerinde olacaktır.

MTK’da taraflar seçim yapmamışlarsa uyuşmazlıkla en yakın bağlantılı ülke maddi hukuk kurallarına göre karar verileceğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca hakemlere, hakkaniyet ve nesafet ile dostane aracı çözüme göre karar verebilmek gibi geniş yetkiler tanınmıştır. EAA’da MTK’dan farklı olarak taraflar aksini öngörmedikçe hakemler, uyuşmazlıkla en yakın bağlantılı hukukun maddi hukuk hükümlerine göre değil kanunlar ihtilafı hükümlerine göre tespitte bulunacaklardır.

Kaynakça

Atıflar:

Akduman, E. (2023). Tahkim anlaşmasının sözleşmeden ayrılabilirliği ilkesi çerçevesinde geçerliliği. İzmir Barosu Dergisi, 1, 1-26.

Akıncı, Z. (2013). Neden İstanbul tahkim merkezi? Why center for arbitration in İstanbul? Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 8(Özel), 79-96.

Akıncı, Z. (2007). Milletlerarası tahkim. Vedat.

Andrews, N. (2008). The modern civil process, judicial and alternative forms of dispute resolution in England. Mohr Siebeck Press.

Arslan, İ. (2016). Milletlerarası ticari tahkimde Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararı verme yetkisi. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 27, 691-728.

Aydemir, F. (2017). Türk hukukunda tahkim sözleşmesi. On İki Levha.

Aydın, E. (2019). Yabancı bir devletin tahkim yeri olarak kararlaştırıldığı hallerde tahkim anlaşmasının geçerliliğine ilişkin Türk mahkemelerinin yapacağı inceleme ve uygulanacak hukuk. *Public and International Law Bulletin*, 39(1), 33-61.

Aydoğdu, G. (2022). Milletlerarası ticari sözleşmelerde hukuk seçimine dair Lahey ilkeleri uyarınca örtülü hukuk seçimi. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(2), 603-626.

Aygül, M. (2004). Milletlerarası ticari sözleşmelerde lex mercatoria'nın uygulanması. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(3-4), 45-85.

Aygün, M. (2014). Yabancılaşma unsurunun mahiyeti ve yargılamadaki rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1025), 1025-1066.

Azizov, H. (2004). Uluslararası ticari tahkim (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.

Bacanlı, M. R. (2017). Bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olarak İstanbul tahkim ve arabuluculuk merkezi (ISTAC) tahkim yargılamasında delillerin ibrazı ve değerlendirilmesi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8, 75-113.

Balkar Bozkurt, S. (2016). Milletlerarası ticari tahkimde hakemlerin bağımsızlık yükümlülüğü. *On İki Levha*.

Balkar, S. (2010). Uluslararası ticari tahkim ve geçici hukuki koruma tedbirleri (Yayımlanmamış doktora tezi). Galatasaray Üniversitesi.

Barcelo, J. J. (2013). Who decides the arbitrators' jurisdiction? Separability and competence-competence in transnational perspective. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 36(4), 1116-1136.

Bayata Candaş, A. (2022). Milletlerarası tahkim kanunu uyarınca tahkim yargılamasının sona ermesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 80(3), 395-421.

Baytaroğlu, D. (2022). Hakem kararlarına karşı itiraz hakkından feragat. *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 165-208.

Born, G. (2009). *International commercial arbitration*. Kluwer.

Börü, L. (2023). Tahkim sözleşmesinin varlığı durumunda dava şartı arabuluculuk hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı üzerine değerlendirmeler (HUAK m. 18/A,18). *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 31(1), 65-89.

Can, H., & Ekin, T. (2021). *Milletlerarası tahkim hukuku*. Seçkin.

Çakrak, R. (2017). Kompetenz-kompetenz prensibi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 3, 659-668.

Çataklı, A. O. (2017). Milletlerarası tahkimde tahkim anlaşmasının ayrılabilirliği ve "kompetenz-kompetenz" ilkesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.

Çınar, E. (2020). Ayrılabilirlik prensibi ve kompetenz-kompetenz kuralı ışığında Türk mahkemelerinin tahkim şartının geçerliliğine ilişkin incelemesinin kapsamı. M. Erkan & C. Yasan Tepetaş (Ed.), *Tahkim okulu paneller serisi cilt-1 içinde*. On İki Levha.

Daraoğlu, D. (2023). Tahkime elverişlilik doktrini (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Altınbaş Üniversitesi.

Değirmencioğlu, M. (2021). Milletlerarası ticari tahkimde patolojik tahkim anlaşmaları ve hibrit tahkim anlaşmaları (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Durgut, R. (2005). Milletlerarası tahkim kanunu'na göre lex mercatoria'nın esasa uygulanabilir hukuk olması. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 25(1-2), 105-128.

Dülger, A. (2022). Çevrim içi olarak yapılan tahkim anlaşmalarının hukuki geçerliliği. *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 317-364.

Dülger, A. (2023). Milletlerarası tahkimde hakemlerin doğal yetkisi. *On İki Levha*.

Dülger, A. (2024). Yabancılaşma unsuru bulunan mirasın paylaşılmasına dair sözleşmelerin esasına uygulanacak hukuk. *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(2), 631-670.

- Dülger, A., & Esen, E. (2022). Milletlerarası tahkimde "doğal yetki" kavramı. *Public and International Law Bulletin*, 42(2), 675-711.
- Dündar, H. (2008). Tahkim sözleşmesinin niteliği ve şekli üzerine bir inceleme. *Terazi Hukuk Dergisi*, 3(22), 27-32.
- Egemen Demir, I. (2021). Kompetenz-kompetenz ilkesi ve olumsuz etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 255-288.
- Eker, E. A. (2020). Tahkim sözleşmesinin şekle yönelik şartları. *İstanbul Barosu Dergisi*, 94(6), 103-119.
- Ekşi, N. (2013). Hukuk muhakemeleri kanunu'nda tahkim. *Beta*.
- Ekşi, N. (2003). Milletlerarası tahkim kanunu hakkında genel değerlendirme. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 23(1-2), 295-338.
- Ekşi, N. (2024). Milletlerarası ticaret hukuku. *Beta*.
- Elçin, D. (2019). Milletlerarası ticari tahkim hukukunda sulh. *Turhan*.
- Erdem, Ç. (2018). Milletlerarası tahkime tabi uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin geçici koruma kararı verme konusunda görev ve yetkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *İstanbul Ticaret Üniversitesi*.
- Erdem, E. (2024). Milletlerarası ticaret hukuku. *On İki Levha*.
- Erdem, E. (2008). Milletlerarası ticaret hukuku ile ilgili makaleler. *Beta*.
- Erdoğan, E. (2020). Hakem kararlarının kesin hüküm etkisi. *Yetkin*.
- Ergüder, B. (2016). Türkiye'de finansallaşma ve hukuk: İstanbul tahkim merkezi'nin kuruluşu. *Finans Politik Ve Ekonomik Yorumlar*, 53(612), 21-34.
- Erkan, M. (2013). Tahkim şartının ayrılabilirliği prensibinin asıl sözleşmenin yokluğu durumunda değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2), 535-562.
- Erten, R. (2009). İngiliz tahkim hukukunda geçici hukuki koruma önlemleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 58(3), 539-578.
- Ertürk, B. H. (2013). Milletlerarası tahkimde yeni gelişmeler: Tahkim yargılaması süreci ve masraflarının azaltılması. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 1595-1620.
- Esen, E. (2011). Uluslararası tahkime tabi bir uyuşmazlığın devlet mahkemelerine götürülmesi halinde tahkim anlaşmasının geçerliliğine ilişkin itirazların incelenmesi ve kompetenz-kompetenz prensibi. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 355-380.
- Esen, E. (2008). Uluslararası ticari tahkimde tahkim anlaşmalarının şekli. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 28(1-2), 65-114.
- Eyuboğlu, C. (2017). Türk hukukunda tahkim anlaşmasının geçerliliği. *Ankara Barosu Dergisi*, 75(3), 227-241.
- Gölcüklü, İ. (2018). Milletlerarası tahkimde dava açma yasakları. *On İki Levha*.
- Güven, K. (2014). *Lex mercatoria and international arbitration*. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 34(2), 1-57.
- Hacıbekiroğlu, E. (2011). Milletlerarası tahkim hukukunda deliller (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *İstanbul Üniversitesi*.
- Harris, B., Planterose, R., & Tecks, J. (2008). *The arbitration act 1996 a commentary* (4. bs.). *Blackwell*.
- Hendem, B. (2023). Hukuk muhakemeleri kanunu bakımından tahkime elverişlilik (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *Ankara Üniversitesi*.
- İşık, F. (2015). Milletlerarası ticari tahkimde tahkim anlaşması yapma yetkisi ve bu yetkiye uygulanacak hukuk. *On İki Levha*.
- İşık, S. (2021). MTK ve HMK kapsamında hakem kararlarına karşı iptal davası (Yayımlanmamış doktora tezi). *İstanbul Üniversitesi*.
- İşık, S. (2025). MTK ve HMK kapsamında hakem kararlarına karşı iptal davası. *On İki Levha*.

- Kalafatoğlu, M. P. (2018). Türk milletlerarası tahkim hukukunda hakem heyetince verilen geçici hukuki koruma kararlarının icrası: Mevcut sorun ve çözüm seçenekleri. Z. D. Tarman (Ed.), Genç milletlerarası özel hukukçular konferansı içinde. On İki Levha.
- Kalpsüz, T. (2010). Türkiye'de milletlerarası tahkim. Yetkin.
- Karademir, E. (2012). Milletlerarası kurumsal tahkim merkezlerinin bir karşılaştırması. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 32(2), 73-104.
- Sönmez, İ., & Karakaya, G. (2015). Milletlerarası tahkimde esasa uygulanacak hukuk. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23(1), 203-229.
- Karaoğlu, N. İ. (2016). Milletlerarası tahkim Yargıtay kararları. Bilge.
- Karazincir, A. (2012). Milletlerarası tahkim kanunu çerçevesinde uluslararası ticari uyuşmazlıkların çözüm yolu olarak tahkim (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi.
- Kaya, S. (2024). Milli tahkim kapsamında tahkime elverişlilik. On İki Levha.
- Kenar, H. G. (2016). Tahkim sözleşmesine uygulanacak hukuk New York sözleşmesi madde II ile birlikte değerlendirilmesi. İstanbul Barosu Dergisi, 90(3), 181-193.
- Kesikli, Ö. (2024). Milletlerarası ticari tahkimde delillerin değerlendirilmesi. On İki Levha.
- Kılıç, F. O. H. (2015). Milletlerarası tahkim anlaşması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Kıyak, Z. D. (2021). Uluslararası tahkimde davaların birleştirilmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Köksal, T. (2012). Uluslararası ticaret hukuku. Adalet.
- Köse, S. E. (2021). Milletlerarası ticari tahkimde ihtiyati tedbir kararlarını verme yetkisi ve ihtiyati tedbir kararlarının icra edilebilirliği. On İki Levha.
- Köseoğlu, Ö. (2015). Uluslararası ticari tahkimde uyuşmazlık çözümünün uygulanacak hukuk açısından incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Lokmanoğlu, S. Y. (2020). Türk hukukunda tahkim sözleşmesinin kurucu unsurları ve geçerlilik şartları. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 41, 347-368.
- Mistelis, L. A. (2010). Concise international arbitration "English arbitration act (Chapter 23)". L. A. Mistelis (Ed.), Concise international arbitration içinde. Kluwer Law.
- Nomer, E., Ekşi, N., & Gelgel, G. (2008). Milletlerarası tahkim hukuku (3. bs.). Beta.
- Onur, S. E. (2018). Milletlerarası tahkim hukukunda tahkim anlaşmasının esastan geçerliliğine uygulanacak hukuk (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Koç Üniversitesi.
- Özcan, A. (2020). Milletlerarası tahkim kanunu'nun konu bakımından uygulanması. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(3), 988-1016.
- Özdemir, D. (2003). Milletlerarası ticari tahkimde esasa uygulanacak hukuk olarak lex mercatoria. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(2), 1-40.
- Özrahit, T. A. (2024). Türk ve İngiliz hukuklarına göre tahkim yargılamasında devlet mahkemelerinin yardımı. Turhan.
- Özel, S. (2008). Milletlerarası ticari tahkimde kanunlar ihtilafı meseleleri. Legal.
- Özkan, I. (2020). Uluslararası ticari tahkimde uygulanacak hukuk. Public and Private International Law Bulletin, 40(2), 831-858.
- Öztürk, A. (2020). Kompetenz-kompetenz ve ayrılabilirlik prensibi. M. Erkan & C. Yasan Tepetaş (Ed.), Tahkim anlaşması tahkim okulu paneller serisi cilt-1 içinde. On İki Levha.
- Parish, M. (2010). The proper law of an arbitration agreement. Sweet & Maxwell.
- Polat Ortakaya, M. (2018). Milletlerarası ticaret odası (MTO) tahkim uygulaması. Yetkin.
- Poyraz, B. İ. (2021). Milletlerarası ticari uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözümü ticaret hukuku monografileri. Seçkin.
- Poyraz, B. İ. (2021). Milletlerarası ticari uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözümü. Seçkin.
- Pullinger, A., & McGuinness, S. (2013, 27 Mart). Determining the law of arbitration agreement: The Sulamérica test in practice. International Arbitration Newsletter.

Savage, J., & Gillard, E. (Ed.). (1999). Fouchard Gillard Goldman on international commercial arbitration. Kluwer Law.

Saygın, B. (2022). Uluslararası ticari tahkimde geçici hukuki koruma. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Dergisi, 1(1), 111-145.

Schaefer, J. K. (1998). New solutions for interim measures of protection in international commercial arbitration: English, German and Hong Kong law compared. Electronic Journal of Comparative Law, 2(2), 1-40.

Seviğ, V. (2011). Milletlerarası tahkim kanununun özellikleri. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 22(2), 745-750.

Sılacı Korkmaz, M. (2020). New York konvansiyonu uyarınca tahkim anlaşmasının geçerliliği ve ehliyet. On İki Levha.

Şanlı, C. (2003). 4686 sayılı milletlerarası tahkim kanununun yürürlük tarihinden evvel yapılmış sözleşmelerden doğan tahkimlere uygulanıp uygulanmayacağı sorunu. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 23(1-2), 687-712.

Şanlı, C. (2024). Milletlerarası özel hukuk. Beta.

Şen Özçelik, N. (2016). Resmi yargı ve tahkimin ayrı ayrı ve birlikte yetkilendirildiği tahkim anlaşmalarının geçerliliği. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 36(2), 53-82.

Tarınbilir, F., & Şit, B. (2002). Milletlerarası tahkim müessesesi ve yeni milletlerarası tahkim kanunu. İstanbul Üniversitesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 22(2), 819-838.

Tarman, Z. D. (2010). Yabancılık unsuru taşıyan iş sözleşmelerine uygulanacak hukuk. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 59(3), 521-550.

Taşpolat Tuğsavul, M. (2014). 4686 sayılı milletlerarası tahkim kanunu uyarınca hakemlerin ve mahkemelerin geçici hukuki koruma kararı verme yetkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16, 2063-2113.

Tekçe, E. (2020). Dünyada ve Türkiye'de uluslararası ticari tahkim. Bilge.

Tekin, S. E. (2019). Milletlerarası tahkim hukukunda tahkim anlaşmasının esas bakımından geçerliliğine uygulanacak hukuk. On İki Levha.

Tiryakioğlu, B. (2020). Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbir kararı alma yetkisi. Public and Private International Law Bulletin, 40(2), 917-935.

Tüysüz, C. (2017). Milletlerarası ticari tahkim açısından icra ve iflas hukukundaki davalar. Beta.

Tuysuz, C. (2021). Tenfiz edilmemiş yabancı hakem kararları açısından ilamsız icra takiplerine ve ihtiyati hacze ilişkin bazı meseleler. Public and Private International Law Bulletin, 41(2), 701-732.

Ulus, A. E. (2021). Tahkim anlaşmasının esasına uygulanacak hukukun tespitinde zımni hukuk seçimi ve tahkim anlaşmasının bağımsızlığı prensibi. On İki Levha.

Uslu, G. B. (2021). Milletlerarası tahkim anlaşmasının esasına uygulanacak hukuk. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1), 167-193.

Weigand, F.-B., & Antje, B. (2009). Practitioner's handbook on international arbitration. Oxford University.

Yasan Tepetaş, C. (2024). Tahkim anlaşmasına uygulanacak hukukun tayinindeki yaklaşımlar ve Türk hukukundaki yeri. Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 40(2), 277-309.

Yener Keskin, C. (2017). Milletlerarası tahkim anlaşmasının kurulması ve etkisi. On İki Levha.

Yener Keskin, C. (2022). Milletlerarası ticari sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklarda lex mercatoria'nın (milletlerarası ticarete ilişkin maddi hükümler ile ticari adet ve teamül) uygulanması. Seçkin.

Yılmaz, S., & Çavuşoğlu, F. (2020). Türk hukukunda tahkim sözleşmelerinin geçerliliği ve asimetrik ve patolojik tahkim klozları. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 69(3), 1475-1504.

Yılmaz, S., & Çavuşoğlu, G. F. (2019). Türk hukukunda tahkime elverişlilik kavramı ve taşınmaz aynına ilişkin uyuşmazlıkların tahkimde görülmesi. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10(2), 594-613.

Yılmazsoy, E. (2020). Tahkim ve hakem sözleşmeleri. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 41, 389-426.

Mevzuat ve Antlaşmalar:

Companies Act 1986, c. 46. (UK).

Elektronik İmza Kanunu, Kanun No. 5070, Kabul Tarihi: 15 Ocak 2004, Resmî Gazete No. 25355, 23 Ocak 2004.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Kanun No. 6100, Kabul Tarihi: 12 Ocak 2011, Resmî Gazete No. 27836, 4 Şubat 2011.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Kanun No. 1086, Kabul Tarihi: 18 Haziran 1927, Resmî Gazete No. 622-624, 2-4 Temmuz 1927.

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, Kanun No. 6325, Kabul Tarihi: 7 Haziran 2012, Resmî Gazete No. 28331, 22 Haziran 2012.

İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu, Kanun No. 6570, Kabul Tarihi: 20 Kasım 2014, Resmî Gazete No. 29190, 29 Kasım 2014.

Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkelere Dair Kanun, Kanun No. 4501, Kabul Tarihi: 21 Ocak 2000, Resmî Gazete No. 23941, 22 Ocak 2000.

Milletlerarası Tahkim Kanunu, Kanun No. 4686, Kabul Tarihi: 21 Haziran 2001, Resmî Gazete No. 24453, 5 Temmuz 2001.

Milletlerarası Tahkim Kanunu, Kanun No. 4686, Kabul Tarihi: 21 Haziran 2001, Resmî Gazete No. 24453, 5 Temmuz 2001.

Milletlerarası Ticari Hakemlik Konusundaki 21 Nisan 1961 Tarihinde Cenevre’de Yapılan Avrupa Sözleşmesi. (1961). Bakanlar Kurulu Kararı No: 91/2138. Resmî Gazete, 23 Eylül 1991, Sayı: 21000.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Kanun No. 4446, Kabul Tarihi: 13 Ağustos 1999, Resmî Gazete No. 23786, 14 Ağustos 1999.

Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkında New York Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun, Kanun No. 3731, Kabul Tarihi: 8 Mayıs 1991, Resmî Gazete No. 20877, 21 Mayıs 1991.

Kararlar:

Anayasa Mahkemesi. (1995). E. 71/23, 28 Haziran 1995 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Arspanov Ltd v Cruz City 1 Mauritius Holdings. (2012, December 20). Queen's Bench Division (Commercial Court), EWHC 3702. 8 Mart 2026 tarihinde [westlaw.co.uk](http://www.westlaw.co.uk) adresinden erişilmiştir.

Fiona Trust & Holding Corp v Privalov; also known as Premium Nafta Products Ltd v Fili Shipping Co. Ltd. (2007, January 27). Court of Appeal (Civil Division), [2007] Bus. L.R. 686. 8 Mart 2026 tarihinde [westlaw.co.uk](http://www.westlaw.co.uk) adresinden erişilmiştir.

Fulham Football Club (1987) Ltd v Richards. (2011, July). Court of Appeal (Civil Division), [2011] EWCA Civ 85521. 8 Mart 2026 tarihinde [westlaw.co.uk](http://www.westlaw.co.uk) adresinden erişilmiştir.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi. (2019). E. 2256, K. 1586, 14 Kasım 2019 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14. Hukuk Dairesi. (2018). E. 1037, K. 129, 15 Şubat 2018 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Sulamérica Cia Nacional De Seguros SA & Ors v Enesa Engenharia SA & Ors. (2012, May 16). Court of Appeal (Civil Division), EWCA Civ 638. 8 Mart 2026 tarihinde westlaw.co.uk adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. (2005). E. 4309, K. 4022, 21 Nisan 2005 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. (2019). E. 89, K. 5321, 12 Eylül 2019 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. (2022). E. 7985, K. 4932, 16 Haziran 2022 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. (2022). E. 8347, K. 3672, 9 Mayıs 2022 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 13. Hukuk Dairesi. (2012). E. 8426, K. 10349, 17 Nisan 2012 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 13. Hukuk Dairesi. (2016). E. 18154, K. 22116, 28 Kasım 2016 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 13. Hukuk Dairesi. (2017). E. 16140, K. 3322, 16 Mart 2017 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 13. Hukuk Dairesi. (2019). E. 2348, K. 10372, 23 Ekim 2019 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 15. Hukuk Dairesi. (2007). E. 2145, K. 4389, 27 Haziran 2007 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 15. Hukuk Dairesi. (2012). E. 4691, K. 1757, 20 Mart 2012 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 15. Hukuk Dairesi. (2014). E. 3330, K. 4607, 1 Temmuz 2014 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 15. Hukuk Dairesi. (2019). E. 1234, K. 3335, 11 Temmuz 2019 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 6. Hukuk Dairesi. (2014). E. 3906, K. 4941, 14 Nisan 2014 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 6. Hukuk Dairesi. (2014). E. 3906, K. 4941, 14 Nisan 2014 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 6. Hukuk Dairesi. (2022). E. 3529, K. 4699, 12 Ekim 2022 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay 6. Hukuk Dairesi. (2022). E. 3529, K. 4699, 12 Ekim 2022 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. (2012). E. 13-568, K. 47, 8 Şubat 2012 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. (2012). E. 13-568, K. 47, 8 Şubat 2012 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. (2022). E. 15-855, K. 129, 15 Şubat 2022 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. (2022). E. 15-855, K. 129, 15 Şubat 2022 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. (2022). E. 15-855, K. 129, 15 Şubat 2022 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu. (2018). E. 2, K. 4, 13 Nisan 2018 tarihli karar. 8 Mart 2026 tarihinde <http://www.yargitay.gov.tr> adresinden erişilmiştir.